

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Humanistiska fakulteten
Översättarutbildningen
Institutionen för språk och litteraturer, källspråk tyska

Metaforer och informationsstruktur
i skönlitterär översättning
Analys av egen översättning från tyska till svenska
Petra Ekstedt

Självständigt arbete, 15 högskolepoäng
Översättarutbildning 2, ÖU2200, Masterutbildning
VT 2009
Handledare: Sigrid Dentler
Examinatorer: Sigrid Dentler och Ingmar Söhrman

Sammandrag

Den här uppsatsen behandlar problemen med informationsstruktur samt metaforiska uttryck och ordlekar i en egen skönlitterär översättning från tyska till svenska med löpande kommentarer. Originalets författare Felicitas Hoppe har ett säreget språk och använder ofta uttryck som leker med ords mångtydighet, vilket ibland skapar fantastiska och surrealistiska historier. Hennes första verk, novellsamlingen *Picknick der Friseur*, blev utvalt för översättning och av totalt 20 noveller har åtta översatts om ett sammanlagt sidantal av 16 sidor i målspråksformatet. Därtill har 44 löpande kommentarer gjorts, och uppsatsen fokuserar på de problem som tar upp informationsstruktur och metaforer.

Målet med översättningen var att överföra författarens stil till målspråket. Genom att förstå metaforerna och ordlekarna utifrån källkulturen har de överförts med semantisk och formell ekvivalens så långt det varit möjligt. I vissa fall har detta inneburit en direktöversättning med en redan existerande metafor, i andra fall har en ny metafor varit tvungen att skapas. Vad gäller informationsstruktur är det viktigt att se till språkens olikheter och förstå skillnaderna i neutral och markerad ordföljd på såväl käll- som målspråket. Därefter kan man neutralisera eller skapa markerad ordföljd genom användning av t.ex. topikalisering eller utbrytning.

Nyckelord: Skönlitteratur, informationsstruktur, metaforer, ordlekar, översättning

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1.	Bakgrund	1
1.2.	Syfte	2
1.3.	Material och metod	2
2.	Felicitas Hoppe och <i>Picknick der Friseure</i>	4
3.	Metaforer och ordlekar	5
3.1.	Teori	5
3.2.	Analys	8
4.	Informationsstruktur	13
4.1.	Teori	13
4.2.	Analys	15
5.	Sammanfattning	19
	Litteraturförteckning	20

Bilaga 1. Översättningen

Bilaga 2. Löpande kommentarer till översättningen

[Bilaga 3. Källtexten]*

*Bilaga 3 ingår inte i den elektroniskt publicerade versionen av arbetet.

1. Inledning

I denna uppsats kommer översättningsproblem från en egen översättning med löpande kommentarer att diskuteras. Källtexten är ett antal utvalda noveller ur Felicitas Hoppes novellsamling *Picknick der Friseur*. Uppsatsen fokuserar på två för de utvalda novellerna typiska översättningsproblem, nämligen metaforiska uttryck och ordlekar samt informationsstruktur. Målet med översättningen har varit att överföra författarens stil till målspråket utan att göra avkall på idiomatisk och grammatisk korrekthet. De översättningsval som har gjorts förklaras teoretiskt i uppsatsen samt i de löpande kommentarerna och lämpliga strategier vid skönlitterär översättning från tyska till svenska inom områdena metaforer och informationsstruktur presenteras i uppsatsen.

1.1. Bakgrund

Vid översättning av skönlitteratur är det minst lika viktigt *hur* källtextens innehåll förmedlas till måltexten som *att* den förmedlas. Författaren har ofta en egen personlig stil som är viktig att återge även i översättningen samtidigt som målspråket naturligtvis måste vara korrekt och idiomatiskt. Detta ställer ofta översättaren inför en svår utmaning, eftersom författare kan använda sig av stilgrepp som att uttrycka sig metaforiskt eller att ändra meningsbyggnaden så att ett visst ord blir mer markerat. Som översättare måste man vara väl förtrogen med källspråket för att se dessa olika stilgrepp och för att kunna överföra dem till målspråket.

Skönlitterära författare använder sig ibland av metaforer med både konkret och abstrakt betydelse som ger flera tolkningsmöjligheter. Eftersom samma metafor sällan förekommer i två olika språk, måste översättaren hitta en semantisk motsvarighet till det metaforiska uttrycket på målspråket. Ibland kan denne till och med vara tvungen att bortse från en av betydelserna och endast översätta den för sammanhanget viktigaste betydelsen.

Skillnaderna mellan tysk och svensk informationsstruktur varierar ibland kraftigt eftersom tyskan med större lätthet kan placera adverbial och bisatser relativt fritt i en mening. Vid översättning till svenska kan det ibland vara svårt att på ett naturligt och idiomatiskt sätt få med alla meningens komponenter utan att den blir tung och svår att förstå. Översättaren måste därför vara medveten om skillnaderna mellan de båda språken och hur svårigheterna med att översätta dem lättast övervinns.

Vid skönlitterär översättning gäller det att vara uppmärksam på både innehåll och författarens stil för att kunna återge måltexten vad gäller såväl metaforiska uttryck som informationsstruktur.

1.2. Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka lämpliga strategier att använda sig av vid skönlitterär översättning från tyska till svenska genom att göra en kommenterad översättning med fokus på ords mångtydighet och metaforiska innebörd samt informationsstruktur.

1.3. Material och metod

För att kunna undersöka lämpliga strategier för att lösa metaforiska och informationsstrukturella översättningsproblem har jag valt ut 8 noveller ur Felicitas Hoppes novellsamling *Picknick der Friseure* på ett sammanlagt sidantal av 33 sidor i källtextformatet vilket gav ett motsvarande sidantal av 16 sidor i måltextformatet. De utvalda novellerna har följande titlar på källspråk respektive målspråk: *Picknick der Friseure* – *Frisörernas picknick*, *Am Saum* – *På randen*, *Die Wichte* – *Pysslingarna*, *Kopf und Kragen* – *Huvud och krage*, *Die Sommerverbrecher* – *Sommarförbrytarna*, *Die Hecke* – *Häcken*, *Ritter und Duellanten* – *Riddare och duellanter* samt *Was nicht ist* – *Det som inte finns*. Dessa noveller har sedan översatts och försetts med löpande kommentarer som tar upp de svårigheter denna typ av översättning innebär.

Valet av författare till källtexten föll på Felicitas Hoppe eftersom hon gärna använder sig av ordlekar och metaforiska uttryck vilket i sin tur ofta ger både enstaka ord, meningar och ibland t.o.m. hela noveller en metaforisk innebörd. Jag valde sedan ut *Picknick der Friseure* eftersom det är hennes enda novellsamling och det enda av hennes verk som erbjöd möjligheten att översätta avslutande historier. De 8 av totalt 20

noveller som valdes ut till översättning valdes främst på grund av sin längd från två till sex sidor och på grund av sin tematik.

Vid översättningen av novellerna låg fokus främst på att få en så idiomatisk svenska som möjligt utan att avvika för mycket från källtextens stil. Därefter jämförde jag måltextens informationsstruktur och dubbeltydighet hos metaforiska uttryck med källtextens och kom fram till de olika strategier som presenteras i uppsatsen.

De exempel som tas upp i uppsatsen numreras enligt följande system: först presenteras vilken novell exemplet är taget ur. De tyska exemplen föregås med "TY" och de svenska med "SV". Därefter följer en siffra som motsvarar det nummer i ordningen som exemplet står i uppsatsen. Finns det flera exempel av samma mening och på samma språk markeras dessa med en bokstav, t.ex. "a", "b" eller "c". Det första tyska exemplet benämns alltså "TY1" och ett svenskt exempel med flera varianter kan till exempel benämnas "SV3b". Denna markering återfinns även vid respektive exempelmening i översättningen och i källtexten. Av upphovsrättsliga skäl ingår dock inte källtexten i den elektroniskt publicerade versionen av uppsatsen.

Kapitel 3 och 4 inleds med en teoridel och därefter följer en analys och kommentar av det översatta textmaterialet. De löpande kommentarerna till översättningen återfinns som bilaga 2 efter översättningen och uppgår till 44 stycken. De löpande kommentarerna har även de markerats med respektive nummer upphöjt i översättningen.

2. Felicitas Hoppe och *Picknick der Friseure*

Hoppe är en av Tysklands moderna författare och hennes stil utmärker henne bland hennes författarkollegor. Hon föddes 1960 och debuterade som författare 1996 med novellsamlingen *Picknick der Friseure* som sedan följdes av ett flertal romaner (Neuhaus & Hellström 2008:7). Hon har vunnit flera priser, både tyska och internationella, för sina verk och hennes böcker har blivit översatta till flera olika språk, bland annat engelska, franska och polska, men hon finns i skrivande stund ännu inte på svenska.

Hoppes berättelser är ofta mycket fantasifulla och stilistiskt avancerade. De skildrar människors liv på ett surrealistiskt sätt och berättarstilen beskrivs ofta som mycket originell (Neuhaus & Hellström 2008:7). Hoppe leker ofta med orden och tvekar inte att ge dem en metaforisk innebörd. I *Picknick der Friseure* förs läsaren in i drömliknande världar som ofta beskrivs ur ett barns perspektiv, där föräldrarna intar en auktoritär och ouppnåelig roll. I vissa fall är en eller båda föräldrarna helt frånvarande, och barnet eller barnen skapar då en fantasivärld där skälet för frånvaron är något helt annat än det verkliga och på så sätt blir deras tillvaro mer uthärdlig. Berättaren förblir ofta relativt anonym och som läsaren vet man inte alltid hur många berättare det handlar om, hur gamla de är eller ens vilket kön de har. Detta gör berättelserna än mer surrealistiska och ger en känsla av både anonymitet och allmängiltighet.

De utvalda novellerna har tillsammans alla de ovan beskrivna egenskaperna, och en översättning av denna surrealistiska och fantasifulla stil innebär ofta en spännande utmaning för att hitta passande uttryck som behåller källtextens originalitet.

3. Metaforer och ordlekar

Ord är ofta mångtydiga och deras innebörd förändras inte sällan beroende på sammanhanget. Det är inte ovanligt att detta utnyttjas av såväl komiker som författare och politiker för att trollbinda och förvåna eller för att åstadkomma en komisk eller dramatisk effekt. Felicitas Hoppe väjer inte för att leka med orden och föra sina läsare in i en värld av mystik där det aldrig går att vara säker på vad orden egentligen betyder. I detta kapitel presenteras olika strategier man som översättare kan använda sig av för att överföra svåröversatta metaforer och ordlekar.

3.1. Teori

Ord med dubbla betydelser har oftast en konkret, ursprunglig betydelse och en överförd, metaforisk betydelse. I litterärt språk använder sig författaren av den överförda, metaforiska betydelsen för att uppnå en viss effekt eller för att skapa en viss bild. Inom skönlitteraturen blir denna användning av ordens metaforiska mångtydighet ibland en del av författarens stil, och vid en översättning bör den helst överföras utan att måltexten blir icke-idiomatisk.

Ingo (2007:118) förklarar att "[i] skönlitteraturen hör metaforen till de vanligaste stilmedlen". Vidare beskriver han att skillnaden mellan de litterära och de semantiska metaforerna bara är att de semantiska har hunnit lexikaliseras medan de skönlitterära är fräschare och mer tillfälliga (Ingo 2007:119). Enligt Boase-Beier (2006:5) är översättarens roll för måltextens slutgiltiga utformning stor eftersom denne har en egen stil och gör olika val efter sitt eget omdöme. Det är därför viktigt att översättaren är medveten om att det finns olika typer av metaforer och olika strategier för översättning av dessa.

Stålhammar (1997:14–15) beskriver olika sorters metaforer, t.ex. **döda metaforer** eller **lexikaliserade metaforer** (t.ex. *lampfot*) eller **blandmetaforer** (t.ex. *tidens tand läker alla sår*). Döda metaforer är uttryck som har funnits så pass länge i språket att de inte längre uppfattas som metaforer och vars ursprungliga betydelse inte längre noteras.

Vanligtvis blir dessa metaforer lexikaliserade metaforer, dvs. de får en egen, självständig betydelse och tas upp i lexikon. En blandmetafor är en metafor som blandas ihop med en annan eller där ett ord byts ut för att förändra metaforens ursprungliga betydelse. Blandmetaforer används ibland medvetet i litterärt språk där de uppfyller en särskild funktion som till exempel att uttrycka motsägelse eller mångsidighet (Stålhammar 1997:14–15).

I sin artikel *A Cognitive Approach to Translating Metaphors* (2007 [www]) skriver Al-Hasnawi att svårigheten med att översätta metaforer är att de ofta har indirekta, bildliga och vidare betydelser än ordets ursprungliga grundbetydelse och därmed går det inte alltid att utläsa den metaforiska betydelsen utan att känna till källspråkets kultur och historia. Som översättare måste man därför förstå att metaforer ofta representerar en kulturs världsbild och bör tolkas i enlighet med denna och därefter översätta dem med ett för målspråkskulturen passande uttryck. En bokstavlig återgivning eller översättning av en metafor ger ofta ett dåligt resultat och bör undvikas så långt det är möjligt. För att framgångsrikt översätta en metafor behövs, enligt Al-Hasnawi, inte bara en språklig strategi utan även en kognitiv strategi där det kulturella i metaforen tas tillvara. Han beskriver tre olika relationer mellan två språks metaforer som avgör hur metaforen bör översättas. I den första relationen har metaforerna ”similar mapping conditions”, dvs. de grundas på liknande uppfattningar om omvärlden på både käll- och målspråk vilket i sin tur möjliggör en direktöversättning (t.ex. *historien upprepar sig* – *history repeats itself*). I den andra relationen utgår metaforerna från ”similar mapping conditions but lexically realized differently”, dvs. de grundar sig på liknande uppfattningar om omvärlden men uttrycks på olika sätt i käll- och målspråket (t.ex. *Inget ont som inte har något gott med sig* – *Every cloud has its silver lining*). Det går alltså inte att göra en direktöversättning, men det finns ett redan etablerat, motsvarande uttryck att använda. I den tredje relationen har metaforerna ”different mapping conditions”, dvs. de grundar sig på helt olika uppfattningar om omvärlden (t.ex. arabiskans *Under fastans nätter får ni närma er era fruar, de är era kläder och ni är deras* – ingen motsvarighet på svenska), vilket gör en direktöversättning omöjlig och tvingar översättaren att uttrycka metaforen med en helt annan bild eller ge en förklaring, antingen direkt i texten eller i form av en fotnot.

Även Stålhammar (1997:47) varnar översättare för att hålla sig alltför nära källspråket vid översättning av metaforer eftersom det är lätt att tolka in en överdriven originalitet i källspråkets uttryckssätt när det i

själva verket kanske rör sig om ett etablerat och invariant uttryckssätt. Vid en alltför ordagrann översättning till målspråket riskerar uttryckssättet att bli alltför originellt och främmande. Stålhammar anser därför att det är viktigt "[att] inse hur ett metaforiskt uttryck uppfattas i originalets språk, källspråket [...] för att rätt kunna förmedla det i översättningen till målspråket" (Stålhammar 1997:48).

Ett ords betydelse är ofta allmänt accepterad och används av de flesta talare av ett språk för att definiera en viss referent. Enligt Peter Cassirer (2003:112) består dock betydelsen hos ett ord av olika typer av element. Ett ords **denotativa** betydelse står för dess ursprungliga betydelse som inte är beroende av inflytande från kontexten för att förstås. Ett ord kan dock även ha en **konnotativ** betydelse som påverkas av kontexten och går att utläsa beroende på sammanhanget (Cassirer 2003:112–113). Det är ordens **konnotation** som författare, och framförallt Hoppe, använder sig av för att skapa ordlekar och mångtydighet genom att sätta in dem i en kontext där både den denotativa och den konnotativa betydelsen går att utläsa. Cassirer beskriver också en annan form av ordlek, **zeugma**, som innebär att "[ett] ord (oftast ett verb) får uppbära två olika betydelser, i allmänhet en konkret och en abstrakt" (Cassirer 2003:216).

Enligt Koller (1989:99–104) finns det flera olika sorters **ekvivalens** att eftersträva inom översättning, bl.a. **formell ekvivalens** som innebär att man behåller källtextens estetiska drag och det är detta jag har strävat efter i min översättning. Se vidare Munday (2008: 36–54) om ekvivalens.

Vid översättning av metaforer och mångtydiga ord är det alltså viktigt att känna till den metaforiska betydelsens ursprung och vad den har för betydelse i källkulturen för att kunna översätta den till målspråket. Det gäller också att känna till såväl den denotativa som den konnotativa betydelsen hos ett ord. Som översättare måste man ibland välja ett uttryck som inte förmår återge båda betydelserna och vid andra tillfällen kan valet stå mellan att låta källkulturen lysa igenom eller att helt anpassa översättningen och metaforerna till målspråket.

3.2. *Analys*

Felicitas Hoppes språk är stilistiskt avancerat och nyskapande. Som översättare bör man därför se upp med ord och uttryck som kan ha en djupare, mer metaforisk betydelse. I det översatta materialet finns det gott om exempel på ordlekar och metaforer, och jag kommer här att dis-

kutera sex utvalda exempel som är typiska för Hoppes stil och som utgör en problematik vid översättning.

Eftersom den tyskspråkiga och den svenskspråkiga kulturen inte är alltför avlägsna varandra finns det en del metaforer som låter sig översättas relativt enkelt, eftersom samma tankesätt finns i både käll- och målspråkskulturen. Detta gör att en läsare av såväl käll- som måltexten förstår, eller har svårt för att förstå, metaforens underliggande betydelse. Ett exempel på detta är en mening ur novellen *Picknick der Friseur* – *Frisörernas picknick*:

TY1: [...] als hätten wir noch immer den Trick nicht begriffen, wie alles nachwächst.

SV1: [...] som om vi fortfarande inte hade förstått knepet med hur allt växer ut igen.

Senare i samma novell återkommer samma metafor men den här gången med omvänd betydelse:

TY2: [...] als hätten wir nicht begriffen, daß nichts nachwächst.

SV2: [...] som om vi inte förstått att ingenting växer ut igen.

I dessa två exempel har en nästintill ordagrann översättning varit möjlig. Denna metafor knyter samman hela novellen där berättarna drar bort med frisörerna för att lära sig deras yrke. I början av berättelsen har de ännu inte lärt sig att ”allt växer ut igen”, liksom håret, som är grunden för yrket de ännu inte har lärt sig. I slutet av novellen, när de väl lärt sig yrket, visar det sig dock, att ingenting växer ut igen, dvs. det går inte att börja om från början igen. Denna metafor är nyskapande i såväl käll- som målspråket, men förstås på samma sätt eftersom hårs egenskap att växa ut igen och frisörers arbete är en allmängiltig kännedom i både käll- och målkulturen och metaforen har kunnat översättas utan några förändringar.

I novellen *Am Saum* är rubriken i sig en lek med ordets olika betydelser och beroende på vilken betydelse man väljer vid en översättning får inte bara ordet en helt ny innebörd utan hela novellen påverkas. ”Am Saum” kan ha tre betydelser på svenska:

TY3: Am Saum

SV3a: På kanten

SV3b: På (klännings-, kjol-)fållen

SV3c: På randen

De för novellen relevanta betydelserna är ”på (klännings-, kjol-)fållen och ”på randen”. ”På kanten” är alltför synonymt med ”på randen” utan att ha dess speciella betydelse ”på skogsranden” eller ”vara på väg att göra något” för att vara aktuellt som översättning.

”På fållen” är ett möjligt alternativ eftersom mycket i novellen kretsar kring en klänning som mamman håller på att laga för att vara fin inför det kommande besöket med regeringsrådet och andra viktiga män. I slutet av novellen hänger också pappans hjärta vid hennes kjolfåll som en symbol för en ouppnådd kärlek som aldrig har nått längre än till hust-runs klänningsfåll och alltid är på randen av kvinnans intimitet.

Betydelsen ”på randen” symboliserar pappans tillstånd som mer och mer övergår till att likna och bete sig som en hare. Allteftersom han skriver på sin bok om fältharen förvandlas han mer och mer och är ”på randen” att bli en hare. Samtidigt är han osäker på hur han ska nå sin fru och likt en skrämmd hare som är på väg att lämna den trygga skogen befinner han sig på gränslinjen, på skogsranden, till vad som är säkert och vad som är farligt.

Eftersom en novells rubrik är mycket viktig och speglar innehållet i novellen, är det viktigt att översättningen får rätt innebörd. I det här fallet finns det ingen direkt motsvarighet som täcker samtliga av det tyska ordets betydelser och då måste man som översättare välja det ord eller uttryck vars betydelse man anser vara viktigast, eller gå en annan väg och hitta ett annat alternativ som passar i sammanhanget. I det här fallet är dock symboliken i att ”vara på randen” till något så pass viktig att det inte går att hitta ett annat passande uttryck, utan en av ordets innebörd måste offras. Eftersom ”på fållen” har en så pass specifik betydelse och inte kan symbolisera harens tillstånd mellan den trygga och den osäkra världen, har jag i det här fallet valt att översätta ”am Saum” med ”på randen”. Den dubbla betydelsen blir därmed inte lika tydlig på svenska som på tyska, men den finns ändå kvar och en uppmärksam läsare kan fortfarande hitta metaforerna i både pappans förvandling till hare och i mammans klänningsfåll, även om sambandet dem emellan går förlorat.

I novellen *Die Wichte – Pysslingarna* är huvudpersonerna två småväxta personer. De nämns aldrig vid namn och det framgår aldrig om det handlar om två barn eller två kortväxta vuxna personer. Däremot framgår det tydligt i källspråket att det handlar om en manlig och en kvinnlig individ:

TY4: [...] ein Kleiner und eine noch Kleinere [...]

Dessa personers metaforiska innebörd kan vara något svår att definiera, men för hotellets gäster symboliserar de en förlorad barndom som de aldrig kan få igen, men som de minns med glädje. Kvinnorna identifierar sig med den kvinnliga individen och männen med den manliga, och därför är det viktigt att deras könstillhörighet framgår även på målspråket. En direktöversättning är därför inte möjlig eftersom det skulle innebära att könstillhörigheten hos de båda personerna försvinner:

SV4a: [...] en liten och en ännu mindre [...]

Källspråkets beskrivning av de båda personerna ger ett tidlöst intryck eftersom det inte går att vara säker på åldern hos personerna och därför är en explicitgörande översättning inte heller att rekommendera:

SV4b: [...] en liten man/pojke och en liten kvinna/flicka [...]

Det som återstår att göra är att hitta en omskrivning av källspråkets uttryck som inte ligger alltför långtifrån originalet och visar på könstillhörighet. På svenska finns uttrycken ”den lille” och ”den lilla” som böjs efter genus, och utgör en möjlig översättning. För att det även ska framgå att ”den lilla” är mindre än ”den lille” måste dock en annan lösning hittas eftersom det inte går att komparera ”den lilla” och samtidigt uttrycka könstillhörighet. Jag har här valt att översätta ”eine noch kleinere” med ”den mycket lilla” som tillåter läsaren att förstå att hon är mindre än ”den lille”:

SV4c: [...] den lille och den mycket lilla [...]

En del begrepp uttrycks med olika metaforer i olika språk trots att de betecknar samma sak. I sådana fall måste en anpassning till målspråket göras och ett sådant exempel finns i *Ritter und Duellanten – Riddare och duellanter*:

TY5: Niemand möchte an der langen Kette der Erzählung zum Mitleid geführt werden.

I en direktöversättning lyder denna mening enligt exempel SV5a på målspråket:

SV5a: Ingen vill bli förd till medlidande på berättandets långa kedja.

”Kedja” är givetvis begripligt även på svenska, men en vanligare metafor på svenska då det gäller att ”bli förd” är ”väg” och för att såväl metaforen som språket ska bli mer idiomatiskt och mer poetiskt är det en lämpligare metafor att välja på svenska:

SV5b: Ingen vill bli förd till medlidande på berättandets långa väg.

Felicitas Hoppe tvekar inte heller att använda sig av språket för att skapa nya metaforer och uttryck. I *Die Wichte – Pysslingarna* ändrar hon till exempel på det tyska uttrycket ”die Stimmen unterschlagen sich”, vilket betyder ”att prata i munnen på varandra”. Hoppe har dock bytt ut ”die Stimmen” (rösterna) mot ”die Zungen” (tungorna) och ”unterschlagen” (stjåla) mot ”überschlagen” (slå runt) och fått ett nytt metaforiskt uttryck:

TY6: [...] und im Eifer des Gefechts ihrer Erinnerungen überschlugen sich ihre Zungen [...]

En direktöversättning till svenska skulle bli:

SV6a: [...] och i iver över bråket om deras minnen slog deras tungor runt [...]

På svenska blir denna mening obegriplig och den metaforiska betydelsen att deltagarna i bråket är så ivriga att tungorna knyter sig på dem framgår inte. En direktöversättning är därför inte möjlig utan en annan lösning måste hittas. Hoppe har bytt ut en redan existerande, lexikaliserad metafor mot en närliggande men ändå nyskapande metafor. För att ligga nära källtextens uttryck gäller det att hitta ett lika nyskapande uttryck på svenska genom att skapa en ny metafor och samtidigt behålla ”tungor” och uttrycket ”prata i munnen på varandra”:

SV6b: [...] och ivriga över att bråka om sina minnen pratade de i tungor
på varandra [...]

I den här översättningen behålls ordleken samtidigt som den har anpassats till målspråket. Genom att göra en analys av källspråkets metafor går det att anpassa den till målspråket, om än med en viss betydelseskilnad. I målspråket blir intrycket av att det som sägs är obegripligt ännu starkare eftersom det slagits samman med uttrycket ”tala i tungor” som innebär att man talar obegripligt, ofta i religiösa sammanhang. Samma intryck finns dock även i källspråket, eftersom det är svårt att tala klarspråk med en tunga som har slagit runt. På grund av den svåröversatta metaforen var antingen ordleken eller uttryckets grundbetydelse tvungen att offras, och i det här fallet föll valet på betydelsen eftersom ordleken är ett så pass viktigt inslag i författarens stil.

Felicitas Hoppes lek med orden stannar inte bara vid en lek med betydelsen av ord utan hon leker även med uttryck och förhållandet mellan olika satsdelar i en mening. Zeugma är en sådan ordlek och ett exempel på när Hoppe använder sig av en sådan ordlek finns i *Die Hecke – Häcken* där hon leker med två av huvudpersonernas arbetsuppgifter som brevbärare och försäljerska av bröd:

TY7: [...] die Faust um die Lampe und meine Geschwister im Blick, die
Brote über Tresen und Briefe in Kästen schieben.

SV7: [...] med näven om lampan och blicken på mina syskon, som delar
ut bröd över disken och brev i lådorna.

I källspråket leker Hoppe med att uttrycken ”Brote über Tresen scheiben” och ”Briefe in Kästen scheiben” konstrueras med samma verb. Det är svårare att få en lika naturlig konstruktion på svenska som på tyska, men med ett verb, dvs. ”dela ut”, som kan kollokera med både ”bröd” och ”brev” går det att göra en liknande konstruktion även på svenska.

Ordlekar är för det mesta svåra att direktöversätta. I de fall då det inte finns någon direkt motsvarighet till en metafor på målspråket måste översättaren hitta en strategi för att kunna göra en överföring av metaforen till målspråket. I den kommenterade översättningen har jag använt mig av en kognitiv metod för att förstå metaforens betydelse i sitt kulturella sammanhang och för att på så sätt kunna göra en översättning av metaforen som stämmer överens med källspråket.

4. Informationsstruktur

Varje språk har sin egen struktur, sina egna regler, för var de olika satsdelarna passar in i en mening. Denna struktur bör oftast följas för att språket ska bli idiomatiskt och ibland till och med begripligt. Vid översättning kan det ibland vara svårt att frigöra sig från källspråkets informationsstruktur och få målspråket att låta naturligt, särskilt då de båda språken är nära besläktade med varandra och har en snarlik informationsstruktur. Som skönlitterär översättare bör man anpassa målspråket både till källtextens stil och till hur målspråket i sig är uppbyggt. En mening står aldrig helt ensam utan är alltid beroende av meningar omkring och därför kan en mening aldrig ses som en fristående enhet utan måste alltid ses, och översättas, i relation till andra, närstående meningar. I det här kapitlet presenteras olika strategier för hur informationsstrukturen kan ändras för att passa målspråket samtidigt som det återger källspråksmeningens fokus.

4.1. Teori

Svenskan och tyskan är båda två germanska språk och därför relativt nära besläktade med varandra. De skiljer sig ändå åt på många punkter och en av dem är informationsstrukturen, dvs. ordföljden, var de olika satsdelarna bör placeras i en mening för att den ska bli grammatiskt korrekt. I *Tysk syntax för universitetsnivå* (Andersson m.fl. 2002:30) förklaras att ”tyskan är ett SOV-språk, där S står för subjekt, V för verb och O för objekt, medan svenskan är ett SVO-språk”. Vidare förklaras att i en huvudsats står det finita verbet normalt på en andra plats i meningen i både tyskan och svenskan, men i motsvarande bisats står det finita verbet sist i den tyska meningen medan det har en mer framflyttad position i svenskan. Det är denna position som bestämmer verbenhetens grundposition och om språket i fråga är ett SVO-språk eller ett SOV-språk. Detta innebär att tyskan är högerstyrd, dvs. att verbnära (valensbundna) element står nära det finita verbets högerposition i slutet av mittfältet.

Då ingen speciell satsdel av en mening ska framhävas används en **neutral ordföljd** (Andersson m.fl. 2002:412), som är den vanligaste typen av meningsuppbyggnad. Ibland måste dock ordföljden anpassas efter sitt sammanhang för att knytas an till föregående eller efterföljande text, och då används istället en **kommunikativt bestämd ordföljd** (Andersson m.fl. 2002:412). Denna ordföljd kan också användas för att framhäva vissa delar av meningen som anses viktigare än de andra. Detta kan göras genom att flytta fram satsdelar som normalt står i **mittfältet** till **fundamentet**, dvs. det fält som föregår det finita verbet, och på så sätt inleda meningen med det som ska betonas. Även Cassirer (2003:64) tar upp fundamentet och förklarar att på svenska är det vanligast att subjektet placeras i fundamentet, men även andra satsdelar kan inta denna placering, vilken då får en stilistisk relevans och blir betonas. Enligt Dahl (2003:118) kallas detta på svenska för **topikalisering**. En annan konstruktion som kan användas för att markera vad som är ny information är **utbrytning**, där den nya informationen bryts ut för att bli mer markerad, liksom i meningen ”Det var pensionärerna som vann” där informationen att någon vann redan är känd och subjektet ”pensionärerna” bryts ut för att markera den nya informationen om *vem* som vann. Enligt Engdahl kallas en framflyttning av en fras, som inte är subjekt, till fundamentet även för **spetsställning** (1999:96–104).

På grund av verbets högerstyrning i tyskan skiljer sig placeringen av mittfältets element i de två språken. På tyska står fria adverbial ofta före valensbundna satsdelar, svenskan har det omvända förhållandet. Även de fria adverbialens inbördes ordning är annorlunda. På tyska står de vanligen i ordningen omständighet–tid–rum, på svenska oftast som rum–tid–omständighet (Andersson m.fl. 2002:424–425). Som översättare gäller det därför att vara uppmärksam på var man placerar adverbialen i målspråket för att inte riskera att påverkas av källspråkets struktur.

En mening innehåller oftast mycket information, en del ny och en del som läsaren känner till sedan tidigare. Denna information ges ofta i ett bestämt mönster där den gamla, kända informationen kommer först följt av den nya, okända. Bland andra Cassirer (2003:147) använder begreppen **tema** och **rema** för att beskriva denna fördelning av information, där tema är den redan kända informationen och rema är den okända. Temat kan sägas vara ”det man *talar* om”, medan remat är det som tillkommer eller ”det man *talar om*”. En författare låter ofta temat inleda en mening, och eftersom det kan bli tröttsamt om detta upprepas mening efter mening varierar denne ibland och inleder med remat eller knyter tillbaka till föregående meningar med hjälp av anaforiska pro-

nomina (Cassirer 2003:148). Enligt Magnusson (2000: 40) finns det ”ett växelspel mellan uttryck för ’gammal’ information ([...] tema) och ’ny’ information (rema). Meningarna i texten kan inte ses isolerat från textsammanhanget utan man måste se meningarna som en del av texten som helhet”. Se även vidare Hellberg (1984:49–52) och Bäckström (2004) om tema och rema.

Översättaren bör frigöra sig från källspråkets struktur för att kunna uttrycka sig idiomatiskt och grammatiskt korrekt på målspråket. Inom skönlitterär översättning är det dock viktigt att vara medveten om att författare ibland använder sig av språkets form och ändrar den neutrala ordföljden för att markera ett visst ord eller en viss satsdel, och då bör detta eftersträvas även i översättningen.

4.2. *Analys*

Tyskan har en tendens att bygga långa meningar med flera bisatser och utvidgade attribut. Felicitas Hoppes språk är inget undantag. Hon bygger gärna på sina meningar så att de blir flera rader långa, och hon tvekar inte heller att använda sig av satsradning. Eftersom den svenska och den tyska informationsstrukturen skiljer sig åt blir det ibland omöjligt att behålla källtextens informationsstruktur vid en översättning. För att målspråket ska bli idiomatiskt måste ofta adverbial och verb byta plats, och med flera adverbial i samma mening kan det ibland vara svårt att få dem i passande ordning. Samtidigt gäller det att vara uppmärksam på om författaren har flyttat fram en viss satsdel för att särskilt betona den, och i sådana fall kan det ibland vara nödvändigt att behålla en icke-neutral ordföljd för att behålla författarens stil och källtextens betoning. I det här kapitlet tar jag upp fem exempel ur den översatta texten som utgör typiska informationsstrukturella problem.

De flesta meningarna i det översatta materialet har behållit källtextens informationsstruktur, eftersom det är den mest naturliga även på målspråket:

TY8: Es regnet nie, wenn die Friseur kommen.

SV8: Det regnar aldrig när frisörerna kommer.

Det här exemplet ur *Picknick der Friseur – Frisörernas picknick* är direktöversatt och alla satsdelar återfinns på samma plats i målspråket

som i källspråket. Det finns dock flera exempel på när en direktöversättning inte är möjlig. När det handlar om översättning mellan tyska och svenska är det ofta placeringen av verb och adverbial som skiljer sig åt mellan de båda språken. Följande är ett exempel ur novellen *Was nicht ist – Det som inte finns*, där ett verb och ett rumsadverbial har fått byta plats för att kunna åstadkomma en grammatiskt korrekt mening på målspråket. Exempel SV9a är en direktöversättning medan SV9b är den anpassade översättningen:

TY9: Hinter uns kicherten im Dunkel die Kinder.

TY9a: Bakom oss fnissade i mörkret barnen.

TY9b: Bakom oss i mörkret fnissade barnen.

I detta exempel syns tyskans friare placering av adverbial tydligt. De båda rumsadverbialen ”bakom oss” och ”i mörkret” måste placeras nära varandra på svenska, och detsamma gäller för det finita verbet ”fnissade” och subjektet ”barnen”. Detta är därför en nödvändig förändring av informationsstrukturen för att meningen ska bli grammatiskt korrekt.

Vissa förändringar är dock inte nödvändiga för att skapa en grammatiskt korrekt mening på svenska, men de är att rekommendera för att språket ska låta naturligt och följsamt. Ett exempel på detta finns i *Kopf und Kragen – Huvud och krage*:

TY10: Er hatte eine schöne und starke Stimme [...]

SV10a: Han hade en vacker och stark röst [...]

SV10b: Hans röst var stark och vacker [...]

Exempel SV10a är naturligtvis en fullt möjlig ordföljd på svenska, men eftersom exempel SV10b gör ”hans röst” till subjekt och adjektiven ”stark och vacker” till predikatsfyllnad blir denna ordföljd naturligare och lättare att ta till sig. Ordningen på adjektiven spelar också roll: ”stark och vacker” är mer naturlig svenska än ”vacker och stark”, eftersom det kortare adjektivet ofta intar en tidigare position än längre adjektiv i svenskan.

Svenskan har en tendens att använda sig av det expletiva subjektet ”det” och flytta det egentliga subjektet längre bak i meningen, dvs. göra

en topikalisering eller en utbrytning. Detta är dock inte lika vanligt på tyska, och därför kan det ibland vara nödvändigt att skapa en sådan konstruktion på svenska eftersom det innebär en neutralare ordföljd. I *Die Wichte – Pysslingarna* finns ett exempel då denna förändring har varit nödvändig att göra:

TY11: Nur den Portier traf keine einzige Flocke [...]

SV11a: Bara portieren träffades inte av en enda flinga [...]

Sv11b: Det var bara portieren som inte träffades av en enda flinga [...]

För att kunna behålla tyskans fokus på ”den Portier” har det först och främst varit nödvändigt att omvandla tyskans direkta objekt ”den Portier” till egentligt subjekt i en passiv verbkonstruktion på målspråket, vilket visas i exempel SV11a. Därefter har det varit nödvändigt att göra en utbrytning och använda det expletiva subjektet ”det” för att kunna behålla ”portieren” på en tidig och markerad position, se exempel SV11b.

För att behålla författarens stil måste översättaren ibland ge avkall på den mest neutrala ordföljden och skapa en mening på målspråket som har en markerad ordföljd. Ett sådant exempel finns i *Kopf und Kragen – Huvud och krage*:

TY12: Mein Vater hat sich wie ein Kreisel auf seinem Bein gedreht und mir Mohrrüben über die Nase gehängt, nach denen ich gesprungen bin, bis mir der Schweiß auf den Kragen tropfte.

SV12a: Min far har spunnit som en snurra på sitt ben och hängt morötter ovanför min näsa som jag hoppat efter tills svetten droppat ner på min krage.

SV12b: Min far har spunnit som en snurra på sitt ben och ovanför min näsa har han hängt morötter, som jag hoppat efter tills svetten droppat ner på min krage.

Eftersom svenskan är ett SVO-språk innebär den neutrala ordföljden att meningen börjar med subjektet och därefter verbet, objektet och rumsadverbiallet, liksom i exempel SV12a. En utelämnning av subjektet är också möjlig med neutral ordföljd, eftersom subjektet i sats två kan utgå

i två samordnade satser. Den markerade ordföljden i exempel SV12b blir dock svårare att följa utan en upprepning av subjektet eftersom flera satsled står mellan subjektet och predikat nummer två. Den markerade ordföljden i exempel SV12b beror inte på att adverbialet ”ovanför min näsa” är markerat i källspråket, utan tvärtom står det där i en neutral position. Det som gör en framflyttning av adverbialet till en markerad position i svenskan nödvändig är den efterföljande relativbisatsen med syftning på ”morötter”. I svenskan skulle i detta fall relativpronomenet ”som” nämligen kunna syfta tillbaka på såväl ”näsa” som ”morötter” och ”han”, eftersom det är oböjt med avseende på genus och numerus. Detta medför att ett relativpronomen måste stå i nära anslutning till korrelatet, i det här fallet ”morötter”. Vid neutral ordföljd, jämför exempel SV12a, får korrelatet en mycket tidig placering och syftningen på ”morötter” blir något svårbegriplig och kan lätt missuppfattas att gälla ”min näsa”. I tyskan däremot ställer en friare och samtidigt neutral placering av satsdelarna inte till några problem, eftersom tyskans relativa pronomen ”denen” entydigt korrelerar med ett substantiv i plural. Här är ”Mohrrüben” det enda substantiv som uppfyller det kravet, och syftningen blir därför entydig och ordföljden kan förbli neutral.

Informationsstrukturen skiljer sig åt mellan olika språk och som översättare måste man vara uppmärksam på dessa skillnader för att översättningen ska bli så ekvivalent som möjligt vad gäller var betoningen och fokus läggs i de olika meningarna. I fråga om skönlitteratur är detta extra viktigt, eftersom textens stil ofta är en stor del av upplevelsen, och informationsstrukturen kan utgöra en stor del av författarens speciella stil.

5. Sammanfattning

I den här uppsatsen har en kommenterad översättning av en skönlitterär text diskuterats med fokus på metaforer och ordlekar samt informationsstruktur och de strategier som kan vara lämpliga att använda för just dessa områden.

Inom skönlitterär översättning är det viktigt att inte bara förmedla innehållet utan även behålla författarens stil som ibland kan vara mycket speciell och svåröversatt. Vad gäller den kommenterade översättningen har författarens stil, med ett otal metaforer och ordlekar, behållits så långt det har varit möjligt. De strategier som har använts för att få en så ekvivalent översättning som möjligt har sedan presenterats i uppsatsen. Vilken strategi som är lämplig att använda sig av beror på typen av metafor. Varje språk har sin egen kulturella och historiska bakgrund, ur vilka dess metaforer och bildspråk har sitt ursprung. För att kunna göra en ekvivalent översättning av en metafor krävs det att översättaren känner till metaforens kulturella bakgrund i källspråket för att sedan kunna överföra den till målspråket. I vissa fall sammanfaller metaforen med en redan befintlig i målspråket, och en direktöversättning blir möjlig. I andra fall, då det inte finns någon liknande metafor på målspråket, bör en analys av källspråkets metafor göras för att möjliggöra en överföring till en redan befintlig, likvärdig metafor eller en nyskapad metafor i målspråket.

En skönlitterär författare kan även använda sig av språkets informationsstruktur för att betona eller markera en viss satsdel. Som översättare måste man vara medveten om detta för att inte gå miste om samma betoning i målspråket. För att göra en ekvivalent översättning måste översättaren känna till såväl käll- som målspråkets informationsstruktur och neutrala ordföljd, såsom placeringen av finita verb, adverbial och objekt, samt de strategier som kan användas i svenskan för att behålla källspråkets markerade ordföljd. Dess strategier kan vara t.ex. topikalisering, fokusering, utbrytning, en förändring av ordningen på tema och rema eller en framflyttning av ett adverbial eller annan satsdel till fundamentet.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur

Hoppe, Felicitas 2003. *Picknick der Friseure*. Hamburg: Rowohlt Verlag GmbH.

Sekundärlitteratur

Al-Hasnawi, Ali R. *A Cognitive Approach to Translating Metaphors*. Hämtat från <<http://www accurapid.com/journal/41metaphor.htm>>. Publicerad juli 2007. Hämtad maj 2009.

Andersson, Sven-Gunnar m.fl. 2002. *Tysk syntax för universitetsnivå*. Lund: Studentlitteratur.

Boase-Beier, Jean 2006. *Stylistic Approaches to Translation*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Bäckström, Jonas 2004. Tema och rema i översättning. En komparativ undersökning av informationsstrukturen i engelska och svenska. I: Alvstad, Cecilia m.fl. (red.), *Texter emellan 6. Examensarbeten vid översättarutbildningen 2002–2004*. Göteborgs universitet. S. 83–102.

Cassirer, Peter 2003. *Stil, stilistik & stilanalys*. 3 uppl. Stockholm: Natur & Kultur.

Dahl, Östen 2003. *Grammatik*. Lund: Studentlitteratur.

Engdahl, Elisabeth 1999. ”Det var det ingen som ville” – om spetsställningens form, funktion och restriktioner i svenskan. I: Andersson, Lars-Gunnar m.fl. (red.), *Svenskans beskrivning 23*. Lund: Studentlitteratur. S. 96–105.

Hellberg, Staffan 1984. *Sanningen om svenskan. 75 artiklar om vårt språk*. Göteborg: Studieförlaget.

Ingo, Rune 2007. *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

Koller, Werner 1989. Equivalence in translation theory. I: Chesterman, Andrew (ed.) 1989, *Readings in Translation Theory*. Helsinki: Finn Lectura. S. 99–104.

- Magnusson, Gunnar 2000. *Från tyska till svenska: översättningsproblemer i sakprosa*. Malmö: Liber.
- Munday, Jeremy 2008. *Introducing Translation Studies. Theories and applications*. New York/London: Routledge.
- Neuhaus, Stefan & Hellström, Martin 2008. *Felicitas Hoppe im Kontext der deutschsprachigen Gegenwartsliteratur*. Innsbruck: Studienverlag.
- Stålhammar, Mall 1997. *Metaforernas mönster*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Bilaga 1

Översättning

Frisörernas picknick

I maj varje år kommer frisörerna. Vi skulle vilja vifta med vimplar som de och bära vita rockar med samma stolthet. Vi beundrar deras långa, graciösa händer och vänder girigt ögonen mot de stora korgarna som löftesrika hänger på deras armar, fyllda med vita kaniner och ägg, vin och bakelser.

[SV8]Det regnar aldrig när frisörerna kommer. De behöver inte titta uppåt för att veta att himlen är blå och att solen speglar sig i deras blanka hjässor. Likt nät kastar de ut mjuka filter i vår stadspark, under skuggande träd precis bredvid sjön¹. De har aldrig bråttom och ligger som sommarstudenter i gräset, med armarna korsade under nacken och halvslutna ögon. Vad som försiggår bakom ögonlocken vet vi inte. De² öppnar inga böcker och lämnar inga anteckningar efter sig i papperskorgarna. Vi ligger och trycker bakom buskarna och tjuvlyssnar på deras oskyldiga andetag tills en av dem äntligen reser sig upp för att slakta den första kaninen.

Till frisörens arbetsuppgifter hör att tvätta³, att klippa, att lägga hår, att kamma, att blondera, att färga, att tona, att vårda, att ondulera, att ge håret stadga mot vinden, att raka, att göra manikyr, att göra pedikyr och att tillverka peruker och tupéer. Det kan kaninen utläsa ur frisörens hårlösa hand och det vet även vi, skälvande spioner i majbuskagen, men när saxen blixtrar till kniper vi hårt ihop ögonen och pressar händerna mot öron och huvud [SV1] som om vi fortfarande inte hade förstått knepet med hur allt växer ut igen⁴. Då skrattar frisören, vinkar oss till sig och knäcker ett ägg i stekpannan.

Men vi hörde inte dit. Att äta med kalhjässor, det ger ingen tur, sade vår mormor och rynkade på näsan som om det hängde en olycka i luften. Hon klippte vårt hår på sitt eget sätt, med en trubbig sax i en enda härva, vem bryr sig om att vara fin i ett sådant väder. Hon hängde tunga draperier för fönstren och spikade brädor för dörren när frisörerna drog förbi. Men vi smet ut genom källaren och hörde henne gorma bakom oss medan vi sprang nerför gatan. Vi kunde inte vänta, vi ville vara fina, vi ville sitta på mjuka filter och vara med och dinera vid ett riktigt bord, en vit duk utan fläckar och matrester, för frisörerna sög fläsket från benen med glänsande läppar tills de skimrade som polerade tänder. Sedan slängde de dem i en hög båge över axeln, ner i sjön. Och så trädde vi andlöst i deras tjänst.

När kvällen kom bar vi stolt korgarna som var fulla med tomflaskor, varför vi också stapplade lätt när vi en sista gång gick förbi vår mormors hus med förspikad dörr och förhängda fönster, men vi såg tydligt hur hon stod bakom draperierna med nävarna knutna till avsked.

Vi lärde oss hantverket grundligt och snabbt. Hela sommaren igenom tvättade vi rockar och strök dem under tunga strykjärn tills man inte längre kunde se en skrynkla⁵. När bladen föll började vi klippa och kamma, färga och blondera, så länge att håret slutligen inte längre räckte över våra fingrar, som blev lika smidiga och mjuka som en mästaes. På morgnarna granskade vi våra naglar efter spår från arbetet, för bara en välvårdad hand garanterar framgång.

När vintern kom frös vi om huvudena. Vi såg dem i spegeln när vi tittade upp från vårt arbete, blanka som nyputsade kanonkulor bakom de bleka kundernas ansikten. Och när vi inte längre blev varma mellan filtarna på kvällen berättade vi historier för varandra om ändlösa somrar vid sjön, men de var för långa för våra nätter för redan i gryningen stod kunderna utanför dörren. De slog med nävarna mot de frusna rutorna som de blåste hål i med sina otåliga andetag. Sedan trängde de in genom dörren och knuffade varandra från stolarna som om det inte fanns plats nog för alla. Vattnet ångade inte fort nog från kittlarna, vi svettades

och frös mellan tvättställen och brände lock efter lock och svingade kammar, borstar och speglar. Där ser ni, hur fina vi har gjort er, för julen står för dörren! På nätterna sopade vi flåsande golvkaklet och bar ner håret i hinkar i källaren för att tillverka peruker likt vintermössor. Vid obehagade tillfällen drog vi dem över öronen på varandra och skrattade hejdlöst när vi såg oss i spegeln, men vi blev inte varma av det.

Till nyår började rakningen. Nu höll vi äntligen kniven i handen mot halsen, med klingan av stål följsamt spänd mellan två plattor, och schamponerade de smutsiga skäggen. Kundernas ansikten var trötta. Slött stirrade de i spegeln och frågade inte efter sina skägg. Mot slutet stänkte vi friskt vatten i ansiktet på dem och slätade ut det med våra händer. Vi borstade bort det sista håret från deras nackar. När vi drog den vita duken från deras bröst var de så vackra att de skulle kunnat läggas på likvaka. De trädde ut i det nya året som nybadade barn som tror att det kommer ännu en vår. Den kom, och vi tog rockarna och bar ner dem i källaren för att elda upp dem. Vi sov i hemlighet bredvid ugnarna och drömde om storslagna resor till varmare länder med våra skägglösa ansikten tryckta mot varandra.

Men i maj marscherar vi in i staden, med ryggsäcken full av kaniner och hönor och allt som vi kunnat fånga på vägen. Himlen är blå och flickorna viftar med färgglada flaggor. Vi slår upp vårt tält i stadsparken och låter flickorna dra stövlarna av våra fötter. Vi lägger oss i deras armar och drar girigt i deras flätor, men när vi vill kyssa dem springer de åt sidan in i buskagen och lägger sig på lur. Först när doften omisskännligt stiger mellan träden kan flickorna inte hålla sig längre. De hoppar fram och låter sig matas och skrattar och torkar bort matfettet från våra kinder med sina flätor. Vi stannar länge och rullar runt i gräset, [SV2]som om vi inte förstått att ingenting växer ut igen.

[SV3c]På randen⁶

Sedan vår far⁷ börjat skriva på boken om fältharen har ett stort lugn inträtt i vårt hus. I strumplästen smyger vi efter vår mor genom hallen. När vi kommer förbi vår fars arbetsrum höjer hon varnande ett⁸ finger till läpparna. Tidigare skrek hon varje dag och kastade krukor och tallrikar på oss om vi glömde att sätta på oss träskor över strumporna, som hon var trött på att tvätta och laga. Vi tycker inte om att springa med tunga skor och sedan vår far har börjat arbeta på sin bok om fältharen får vi äntligen springa omkring planlöst från dörr till dörr och mor stryker oss med narig hand över det kortklippta håret, stilla, stilla, viskar hon, som om julafton stod för dörren och som om man hade kommit överens om att bara utväxla blickar istället för ord.

Plötsligt simmar frikadeller i soppan som muntra små fiskar, vår fars insjunkna kinder blåser upp sig som rosenröda luftkuddar. Vår far är på väg att bli en stor man, och vår mor kommer att vara kvinnan vid sidan av en stor man. På kvällarna syr hon på en klänning som hon ska laga för att skaka hand med skogsvaktaren och med överjägmästaren och kanske med regeringsrådet eller med rektorn för den kommunala folkhögskolan.

På kvällarna lägger vi öronen mot föräldrarnas sovrumsdörr, andäktiga och med hänryckning tjuvlyssnar vi när de pratar om fältharen. Barfota skälver vi på vår post, för vi har förstått att vår fars befintliga kunskap om fältharen är stor.

Vår mor fick rätt. Det triumferande draget runt hennes till bitterhet benägna mungipor, som det på bröllopsfotot över byrån, har återerövat hennes ansikte sedan den dagen då vår far med en, för hans finlemmade kropp, överdrivet stor rörelse kastade trälinjalen på katedern och förkunnade att han var ämnad för något större än att plantera namnen på ängs- och fältblommor i huvudet på obegåvade bybarn. Hårdare ord har aldrig hörts från vår fars mun. Samma dag sade han upp sig från sin tjänst på obestämd tid och skred till verket.

Dörrarna till vårt lilla hus kan öppnas⁹ på vid gavel. Vår mor lösgör sitt förkläde, skjuter skärvor från krukor och tallrikar under serveringsbordet med toffeln och in kommer notarier, överjägmästaren och folkhögskoleföreståndaren, enbart viktiga män som i årtal bara hälsade på vår far med en förströdd höjning på ögonbrynet vid kyrkdörren. Nu står de förlägna i vår trånga hall och håller flaskor med hembränd snaps i händerna. Vår mor hämtar glaset ur köksskåpet, ställer dem på en bricka och bär upp dem till vår fars arbetsrum. Innan hon öppnar dörren höjer hon ett finger till läpparna och tecknar åt herrarna att vara tysta, han är mycket upptagen, säger hon, men jag ska se till att han tar sig tid med er.

Ödmjukt böjer herrarna på huvudet, skelar mot snapsglasen och träder in i vår fars arbetsrum. När dörren stängts bakom dem kryper vi andlöst ihop under trappavsatsen och drar varandra i håret av upphetsning. Sedan kommer herrarna ned för trappan igen, vår mor följer dem till dörren med högt huvud. De tomma snapsglasen klirrar tyst på brickan. Hon torkar av händerna på kjolen och vi skyndar i säng utan slag eller bön.

Regeringsrådet har beviljat vår far en bokbärare. Varje morgon prick klockan åtta ringer han på vår dörr och sliter av sig mössan under djupa bugningar när vi öppnar för honom. Bakom honom på gångvägen står en enorm bokkärra lastad med alla böcker om fältharen som skrivits de senaste trettio generationerna¹⁰. Ur grannhusen hänger grannhuvudena med uppspärrade ögon, ur vilka avunden droppar som regnet från bladen. Han skriver en bok om

fältharen, viskar de till varandra och deras uppgjagade viskningar sväller till en bred ström och rinner ut som ett kolossalt vattenfall ner på gatan.

Vår mor växer av stolthet och ber bokbäraren att komma in. Vi får ta på oss vita handskar och låter böckerna flyga mellan oss från trappsteg till trappsteg ända upp till vår far, som sitter bakom ett skrivbord och bär glasögon. På ett stort pappersark noterar han namnen på de inkommande böckerna. Det är svårt för oss att se vår fars gestalt bakom tornen av böcker, men på håll ser vi ett eller annat av fältharens öron mellan boksidorna, anar här och där ett morrhår eller svansens skälvningar mellan bokens pärmar. Vi ser honom¹¹ aldrig helt och hållet, för vår far tecknar åt oss att genast lämna rummet igen. Vi glider nerför trappstegen och hukar oss under trappavsatsen, där vi tjuvlyssnar på pennans skrap och det outtröttliga vändandet av boksidor.

På nätterna drömmer vi om fältharen som har tagit vårt hus i besittning. Han sitter på söndagssoffan och i besticklådan, vi hittar honom i badkaret och förblir smutsiga. I rummen, på borden och i golvspringorna hittar vi rester av rivna morötter. Vår mors morotsfärgade fingrar på våra huvuden avslöjar för oss att de magra åren är förbi. Våra öron blir långa och mjuka av vår mors smekningar, vår gång rask och smidig, våra ögon milda och vattniga av en lycka som vi inte är vana vid. Vi börjar be att vår far aldrig ska avsluta sin bok om fältharen, för vi har fått ledigt från skolan under tiden för hans arbete för att vi på lätta fötter ska kunna servera honom vattnet och soppan.

På morgonen rengör vi hans glasögon och varje timme bär vi upp stärkande drycker till honom i hans rum, medan vår mor sitter¹² vid symaskinen och sjungande syr på klänningen som hon lagat för att skaka hand med regeringsrådet mitt framför ögonen på grannarna. Vacker kommer vår mor att vara när regeringsrådet stiger ur bilen, och förläget kommer regeringsrådets chaufför att vända sig åt sidan inför åsynen av vår mor, som bär ett triumferande ansiktsuttryck så att till och med regeringsrådet måste sänka huvudet under tystnad.

Vi håller i brickan med snapsglasen, flaskan darrar inte i våra händer för vi är vana vid besök utifrån. Vi bär huvor och kragar av mjuk päls, pälsbeklädda kavajslag och epåletter och låter våra öron smekas av vinden som blåser in genom dörren. Regeringsrådet hostar tyst, chauffören torkar honom i mungipan med en näsduk och vår far tar av sig glasögonen. En man vid sidan av en stor kvinna med morotsfärgade fingrar.

Vår far bar som alltid den slitna lodenjackan, som han fick ärva av skogvaktaren för flera år sedan, då denne börjat lägga på sig. Så besteg han tornet av böcker om fältharen. Handlingen gjorde honom stor och högtidlig. Han log uppriktigt och böjde sig lätt framåt så att regeringsrådet skulle kunna fästa medaljen, som bokbäraren hämtat ur en blankpolerad plåtburk, på skogsvaktarjackans slag. Innan han räckte över den till regeringsrådet höll han den prövande mot ljuset som kom in snett bakifrån genom det lilla fönstret i arbetsrummet, föll på vår fars tunna hår i en behagfull bekransning.

Det ryckte till i regeringsrådets ögonbryn när han fäste det förgyllda lagerbladet på skogsvaktarjackans slag och vår far, som inte visste var han skulle göra av sina händer, började svaja farligt uppe på tornet med böcker om fältharen. Vi sträckte våra händer med de vita handskarna mot honom och hjälpte honom ner på golvet. Där blev han stående och stirrade på vår mors händer som fyllde på glasen och gav oss tecken om att servera herrarna. Samtidigt

som regeringsrådet höjde sitt glas mot läpparna sköt han ut tungan mellan läpparna och blinkade åt vår mor, som utmanande sköt fram hakspetsen i eftermiddagsljuset.

Då kunde grannarna inte hålla sig under trappavsatsen längre. De trängde uppför trappan och in genom dörren, över bokbäraren som föll som ett stycke trä, förbi regeringsrådets chaufför, som gjorde sin plikt i hörnet bredvid dörren och inte drack en droppe. De sträckte armarna mot böckerna om fältharen och med uthängande tungor började de jaga haren, slita i hans långa, mjuka öron och i hans pälsbeklädda axlar och gripa efter det förgyllda lagerbladet som darrade av rädsla och lycka på skogvaktarjackslaget. Vår fars blick blev så klar att man kunde se ner till botten av hans dåligt hopsydd hjärta som hängde på kjolfällan av vår mors klänning, som med sina svängande höfter hade ställt sig mitt i rummet för att skaka hand med regeringsrådet, som oupphörligt for med tungan över läpparna.

Grannarna började applådera och väsnas. De hade bildat en spaljé, likt dem man kan beundra på bröllopfoton av par som går ut genom kyrkdörrarna. Så stod de och skrålade, sedan sprang de bakom vår mor och regeringsrådet, nerför trappan och kastade krukor och tallrikar på dem av entusiasm tills vår mor slutligen hade klivit in i regeringsrådets bil. Bilen började röra på sig. De svängde på armar och ben tills den försvann i ett dammoln i slutet av gatan.

Ur dammet reste sig bokbäraren. Vi grep honom under armarna medan han drog ner vår far för trappan och lastade honom på kärran. Vi stod i dörren och vinkade efter dem tills vi inte kunde se dem längre.

Pysslingarna

När plötsligt [SV4c]den lille och den mycket lilla¹³ klev in i receptionshallen vaknade gästerna i fåtöljerna till och spärrade nyfiket upp ögonen. De två höll varandra hårt i händerna. Halsarna sköt stelt upp ur kragen på deras sjömanskostymer. De bar varken ytterkläder eller strumpor. Ute snöade det. Det låg snö¹⁴ på deras nästippar och skospetsar. Stanna där ni är, ropade portieren och befriade dem från snö med sin sopborste innan han förde dem till receptionen. Den lille och den mycket lilla drog fram tjocka buntar med sedlar som receptionisten höll upp en och en mot vinterljuset, som fiskar med huvudet nedåt. Den mycket lilla kastade upp armarna i luften och vände handflatorna utåt, ärligt arbete med händerna, sade hon och skrattade. Portieren vände sig häpet bort, för händerna var så stora att han hade kunnat gömma sitt ansikte i dem, och en portier vars jobb är honom kärt får inte låta sig ertappas i stunder av sinnesrörelse. Men gästerna hoppade upp ur sina fåtöljer och applåderade när receptionisten efter stor tvekan lät sedlarna försvinna ner i kassan.

Arm i arm gick den lille och den mycket lilla till hissen som öppnade sig som en ridå under portierens hand. Vi åker helst själva, sade den lille, räckte portieren en sedel och sträckte ut handen efter rumsnyckeln. Portieren rodnade men kunde inte kliva värdigt åt sidan på portierers vis eftersom åskådarna våldsamt tryckte på bakifrån. Högtidligt, som till döden dömda kungligheter, trädde den lille och den mycket lilla över tröskeln och bugade sig tills dörren slöt sig framför dem.

Ute snöade det fortfarande. Snön nådde högt över dörrtröskeln. Portieren lade handen över ögonen. I receptionshallen var det dödsstilla. Men så hörde man den lille och den mycket lilla sjunga skalor. De hade vackra och starka stämmor men det gick inte att förstå vad de sjöng om. Det är vår ungdoms sånger ropade damerna, nej vår hembygds, ropade herrarna, [SV6b]och ivriga över att bråka om sina minnen pratade de i tungor¹⁵ på varandra medan receptionisten fortsatte att stoppa sedlarna på varandra i kassan och stryka dem jämna.

När det ringde till middag trängdes redan gästerna upphetsade framför dörren till matsalen. De hade satt på sig sina bästa kläder och deras ansikten strålade som till fest. När portieren äntligen öppnade de tunga dörrarna satt den lille och den mycket lilla på höga, stoppade stolar i mitten av salen. Deras fötter rörde knappt vid golvet. De hade knutit de tunga servetterna ordentligt under kragarna och på deras huvuden skimrade kronor av nysnö. Stanna där ni är, sade den lille när han kände portierens blick i nacken, allt är som det ska och det kommer inte att smälta. Portieren blev stående på tröskeln med sopborsten i handen medan den lille vände sig mot sin tallrik igen och den mycket lilla sköt en gaffel full med klargröna ärtor¹⁶ mot munnen. Den mycket lilla plockade försiktigt ärtorna en och en från piggarna med läpparna, sedan tog hon en potatis från den lilles tallrik, vägde den provande i handen, kastade den högt i luften och fångade den med munnen i fallet för att sedan långsamt låta den rulla över sin rosiga tunga, till halsen och därifrån vidare nedåt. Hänförda klappade damerna i händerna för detta var deras ungdoms konststycken och de började på samma sätt att räkna ärtor och kasta potatisar, men ärtorna föll från gafflarna och potatisarna hamnade bredvid deras vidöppna munnar på de vita dukarna varifrån de rullade ner på golvet och under borden. Och som om de hade väntat på det hela livet kastade sig herrarna från sina stolar och började jaga ärtor och potatisar som om de vore glaskulor och deras andhämtning ångade som het soppa. Mellan

borden kröp portieren omkring och försökte att sopa ihop matresterna, men lyckades inte skapa ordning på portierers vis, eftersom damerna redan hade hängt sig i hans rockskört och försökte slita av de gyllene knapparna från hans uniform.

Utanför fönstren föll snön i flingor stora som nävar. Den låg tjock på fönsterblecken och bakom dörren lurpassade receptionisten och slätade till kjolen över benen innan hon sprang tvärs över rummet för att tömma sitt skratt över portieren som låg på golvet likt en skalbagge som hamnat på rygg. Den ena handen höll i uppgivelsens vita flagga, den andra låg på portierers vis beredd till hälsning på mössan. Men receptionisten stötte sitt finger i hans bröst och drog ut sedeln ur hans ficka som hon sedan triumferande höll upp i luften.

Då började den lille och den mycket lilla att sjunga, vi låg vid Madagaskar och hade pesten ombord, de hade vackra, starka stämmor och den ännu mindre kastade upp armarna i luften, vände handflatorna utåt och öppnade fönstren. Långsamt gled snön ner från fönsterblecken in i matsalen, tunga flingor föll i skålarna, på receptionistens utsträckta finger och i gästernas ansikten. [SV11b]Det var bara portieren¹⁷ som inte träffades av en enda flinga, för han gömde ansiktet i den mycket lillas händer, som sedan länge hade löst upp sig i snödrivor.

Huvud och krage

Huvudet är för tungt, händerna för stora och¹⁸ benen för korta, sade min far, satte mig i en bur och vinkade vänligt till mig genom gallret, medan jag iakttog hur han klistrade tändsticksaskar vid köksbordet eftersom han hade ett ben för lite och hans vänstra arm dinglade hit och dit bredvid hans kropp som en död gren i vinden. Medan vi väntade på män som var friska nog att bära ut tändsticksaskarna ur huset i stora lådor, berättade han för mig om cirkusar och tivolin och slängde små brödkulor över gallret som jag fångade i luften med munnen¹⁹. Han fick mig att dansa på bakbenen och höll glänsande morötter över näsan på mig som jag skulle hoppa efter, och jag förstod att han ville göra en dansande björn av mig, en sådan som man spänner fast en ryggsäck på ryggen på och driver framför sig genom världen. Åh, du kommer att få se hur mycket folk tycker om det, ropade min far och spann som en snurra på sitt enda ben så att hans vänstra arm fladdrade som vindflöjeln på taket som jag bara känner till från hans berättelser. Om han var på rätt humör ackompanjerade han sin dans med en sång. [SV10b]Hans röst var stark och vacker²⁰ och jag lyssnade på honom med tungan uthängandes av lycka och såg på hans läppar som på ett stycke marsipan.

Snart sköt min näsa fram mellan gallerstängerna och min far lärde mig nya sånger fulla av vandringar över berg och genom dalar, längs med små floder som flyter genom mindre samhällen med spaljéträd vid infarten och brunnar i mitten som hälsar vandrare. Det är bara flickor vi inte sjunger om medan vi går genom världen, vare sig flickorna tycker om det eller inte. Jag sträckte mig mot min far för att bättre kunna läsa orden på hans läppar och stämde in med en röst som kraxade av upphetsning.

Här ser ni mig och där borta min far. Han för mig genom världen kedjad²¹ vid hans enbenta äventyr. Det luktar vind och väder, solen står högt på himlen och ryggsäcken på min rygg är lätt som ett paket vadd, det är bara mitt huvud på den breda, runda kragen som är tungt som en sten som är på väg att rulla nedför sluttningen. På den stenen har vi ätit och ärligt delat det som människor och björnar delar med varandra: frukter från skog och fält och det som man stoppar i fickorna från människors trädgårdar då man går förbi. Ingenstans har vi gjort uppehåll opassande länge, inte i skogen och inte heller i människornas lador. [Sv12b]Min far har spunnit som en snurra på sitt ben och ovanför min näsa har han hängt morötter²², som jag hoppat efter tills svetten droppat ner på min krage. Jag har fångat brödsmulor som myggor i flykt, jag har dansat på bakbenen till min fars sånger och hållit mitt huvud stadigt mellan händerna för att det inte ska ramla av och rulla framför fötterna på en aningslös åskådare.

När vi kom till slutet stod folk rådvilla kvar på torgen som om de inte visste att vi var värda en belöning. Några tog med oss på restaurang men måltiderna visade sig snålt tilltagna och tystlåtna för min far drack inte och stämde inte in i sångerna om flickor, som lurpassar bakom gårdsdörrar med glödande ögon och fladdrande kjolar.

Den som söker oss, finner oss där man finner människor och björnar, i hålor under löv, begravningsplatser för vilka alla nätter är för korta. Min far väcker mig innan soluppgången torkar gruset ur mina ögon och håller in kallt vatten. Dagen är dryg och vägen är lång, ropar han och spänner fast ryggsäcken på min rygg. Jag tar huvudet i händerna och börjar springa. Här springer jag och där springer min far, otåligt på hämlarna, medan hans steg blir långsammare från dag till dag och hans andhämtning kortare.

På nätterna ligger jag bredvid honom under täcket och skulle vilja vänta tills hans andhämtning blir så kort att den helt försvinner, men min sömn är ännu kortare. Ändå vet jag att jag en dag inte längre kommer att hålla huvudet mellan händerna. Det har blivit så stort att mina öron redan skjuter ut långt över kragen. Ögonen tränger ut och näsan droppar oupphörligt när vi springer in i staden där människorna förvåntansfullt står på torget och klappar i händerna så fort min far börjar snurra runt på sitt ben.

Och här är jag, med korta ben, droppande näsa och smärtfylld blick av att hoppa efter rovor och bröd. Eftersom det med ens kändes som om någon hade kastat en käpp mellan benen på mig använde jag händerna för att fånga rovarna. Huvudet rullade ner från mina axlar och stenen rullade²³ från hjärtat rakt framför fötterna på flickorna som stod tätt bakom min far. Girigt störtade de över dem och började bråka tills flickan med de starkaste händerna med högt huvud bar iväg skallen i sitt förkläde. Jag kastade armarna i luften och snavade framåt med hängande tunga och fladdrande krage utan att kasta en blick bakåt, inte på folkmassan som långsamt skingrades, och inte på min far som blev stående mitt på torget likt ett lokalt monuments smala sockel.

När männen kommer för att packa tändsticksaskarna i lådor och bära ut dem, kommer jag inte längre att huka bredvid krukorna under servisskåpet med halvöppen dörr för titta på när de kliver in i köket på två ben och lyfter upp och bär ut lådorna med två armar som om de vore luft fylld med glasull. De kommer tillbaka med nya, tomma lådor som de likt kypare balanserar högt över huvudet och kraftfullt ställer ner bredvid köksbordet. De svettas inte och luktar inte arbete, bara vind och väder. Innan de trycker en bunt sedlar i min fars hand stannar de till ett ögonblick i mitten av köket, provocerande²⁴, som om en belöning väntade dem. Girigt kommer min far att insupa deras doft och önska att de stannar. Men han dricker varken med enbenta eller tvåbenta och kommer inte att finna någon vintersömn.

Sommarförbrytarna

Natten innan min flykt in i sommarnöjet smög jag in i badrummet och ställde upp framför helkroppsspegeln. Jag band för ögonen och klippte mitt hår tills jag inte kände igen mig själv längre. Innan tuppen gol²⁵ första gången klev jag på bussen iklädd²⁶ skjorta, hatt och förkläde. Parasollet lämnade jag hemma, jag ville inte väcka någon uppmärksamhet. Dessutom hade träden i trädgården runt vår sommarstuga redan vuxit sig höga mot himlen.

Jag höll andan in i det sista och åt upp allt på tallriken till sista tuggan, för min mor älskade att höra skeden skrapa²⁷ när vi åt. En tallrik som bara tömts till hälften skapar misstänksamhet på samma sätt som en packad resväska framför en sovrumsdörr på glänt, eller ett par alltför nyputsade skor i hallen²⁸. Vad ska detta betyda, skulle min mor ha utropat, resväskan, de blanka skorna, denna aptitlöshet och den tomma blicken vid bordet! För att inte tala om åsynen av böckerna på min huvudkudde som aldrig blivit utlästa, de tomma skrivhäftena i min byrålåda, det farligt vidöppna fönstret om natten och hennes till hälften höjda hand, som aldrig visste vilken riktning den skulle ta, till hälften krig, till hälften fred.

Outtröttligt föreberedde min mor mig för livet sedan min far en morgon klivit på bussen som om han skulle åka till jobbet igen. Men på vägen dit blev det plötsligt sommar. En ljummen vindpust måste ha blåst honom i nacken så att väskan föll ur hans hand och öppnade sig i fallet. Dokument och anteckningsblock fördes med vinden ut på gatan, men kunde räddas av förbipasserande uppsamlare och föras till närmsta Museum för Arbete och Olycka²⁹, som våra grannar sedan dess gärna och kostnadsfritt besöker på helgerna.

Min mor lät ingen tid gå till spillo och bredde ut stora vita pappersark över mitt skrivbord, som om hon högtidligt ville duka bordet med följande ord: Varför, käre far, har du övergivit oss, med tallriken halvfull och dörren på glänt och handen bara till hälften höjd till slag? På det viset får man inte ge sig av! Jag fyllde arken ända ner till kanten, för min mor älskade att höra pennan skrapa när man skrev. Men grannarna ropade att här får man ju inte en blund i ögonen och bankade våldsamt på väggen och påstod att min pappa klättrat upp i utsiktstornet när han besökte Museet för Arbete och Olycka, försjunkit alltför djupt i sitt betraktande av omgivningen och störtat ner i avgrunden.

Visserligen visste grannarna mycket, men jag visste bättre. Min far hade dragit sig tillbaka till vår sommarstuga, där han utan tvivel tillbringade dagarna med att vattna träden i trädgården och vänta på mig, medan min mor, vars duktighet inte kände av några årstider, aldrig tröttnade på att förbereda mig för livet bakom väl förslutna fönster.

Jag skulle bli väktare³⁰, ett nyttigt arbete med mening, förstånd och värde. För väktare, sade min mor och skrev jag, känner människor bättre än vad andra gör, och de ser direkt på folk vad de tänker. Så om de ser att en besökare har en speciell uppsyn, då låter de honom inte ens komma in. Kanske in på museet, på marknivå, där det finns många intressanta utställningsobjekt i montrarna, men aldrig upp i tornet. Besökaren skulle försjunka alldeles för djupt i betraktelse och kanske störta ner. Visserligen har grannarna berättat att man har satt upp galler där uppe nu, men den som verkligen vill se något kommer på tå och är kapabel till vad som helst.

En sådan olycka måste förebyggas med alla medel. Hade vi haft duktiga väktare redan innan hade min far inte ens varit uppe i tornet. Väktaren skulle vänligt ha placerat en arm

mellan min far och trappan och lika vänligt, men bestämt, skakat på huvudet. Min far skulle ha gjort helt om vid avsatsen och vi hade inte suttit framför hans halvfulla tallrik utan avsked och nyheter. Men väktaren förstod sig väl inte på övervakningens konst. Antagligen kastade han inte ens en blick på min far utan stirrade istället surt ut genom fönstret och lät honom³¹ passera med en otålig vinkning, utan att kontrollera inträdesbiljetten. Och det är det som är felet, sade min mamma och skrev jag, man måste nämligen veta vem som går vart och vem som kommer tillbaka varifrån, allt annat är meningslöst.

Jag visste bättre. Min far hade aldrig gått upp i tornet, för sommaren var alldeles för het för att klättra i torn. Vaktarna låg loja i hörnen och min far låg under träden i trädgården till vår sommarstuga och lyfte inte ett finger för att svara på mina brev. Han visste inte heller att min mor för längesedan hade bjudit ut stugan till försäljning till grannarna. Men jag såg i hennes ögon vad som pågick. Jag såg de packade resväskorna och de putsade skorna framför grannarnas dörr och hörde genom de vidöppna fönstren hur de sjöng sånger från sin ungdom om kvällarna, tills min mamma otåligt bankade i väggen. Men grannarna skrattade och sjöng vidare.

Nästa morgon tog de resväskorna till stationen och medan min mor försökte gömma pengarna för mig längst bak i sin byrålåda smög jag in i badrummet och ställde upp. När min mor hörde ljudet från saxen slet hon upp dörren och började skrika. Jag tog av bindeln från ögonen och såg i spegeln hur hon stod i dörren med armarna utbredda som vingar. Men jag trängde mig mellan henne och ingången och skakade vänligt på huvudet. Man måste veta vem som går sin väg och vem som inte kommer tillbaka, allt annat är meningslöst.

Häcken

Sedan månader tillbaka vet vi att någon har bosatt sig i häcken bakom våra föräldrars hus. Vore vi inte vuxna sedan länge hade vi aldrig mer fått en blund i ögonen utan smugit runt huset med ficklampor i nävarna på nätterna³², satt upp fällor och spänt osynliga trådar, men lockbetet i fällorna förblir orört, trådarna oskadda, de räfsade gångarna utan spår. Kanske hade vi hållit vakt vid bakhörren, min bor ena natten, min syster den andra och jag en annan. Men till slut skulle min bror brevbäraren vägra, för den som inte sover på natten går in i staket och hundar på morgonen. Alltså skulle min syster och jag vara tvungna att vakta, men på morgonen delar min syster ut bagarens bröd över disken med ett leende, som visserligen inte gör oss rika, men väl bagaren.

Så kommer det sig att det bara är jag som står vid ytterdörren natt efter natt, med blicken på häcken och med handen på lampan. Varje timme testar jag fällor och trådar och fastän jag inte är modig rör jag mig inte ur fläcken förrän tidningsbudet kommer³³. Innan jag går in i huset rättar jag till skylten i trädgården framför huset, på vilken det med tydliga bokstäver står att vi önskar sälja våra föräldrars hus.

På väg till sängs hör jag kaffevattnet koka och genom den halvöppna dörren ser jag min bror borsta sin mörka jacka. Min syster stryker förklädet med sin högra hand och stoppar ett äpple mellan tänderna med den vänstra. Träden i vår trädgård bär mycket frukt. Jag vet att jag inte kommer att få någon sömn förrän min bror kommer hem på förmiddagen. Jag kommer ha fullt upp med att springa nerför trappan, att rycka upp dörren och att be köparna som har kommit för att titta närmare på våra föräldrars hus att komma in, glada, solbrända semesterfirare med stora solglasögon på genomresa från en sjö till nästa, breda herrar på förarsätet och vaksamma damer med befallande stämmor på passagerarsätet.

Jag erbjuder dem kaffe och kakor ur en stor plåtlåda som min syster fyller på varje kväll när hon kommer hem från bagaren. Semesterfirarna dricker gärna vårt kaffe mellan en sjö och nästa och tar också gärna av kexen. När de har ätit sig mätta och till sist bara slickar sockret av fingrarna på semesterfirares vis börjar jag med rundvisningen. Jag gör det med stolthet, för våra föräldrars hus är litet men rymligt. Man kan undvika varandra utan att förlora sig ur sikte. Solen skiner in genom ett nytt fönster varje timme. På vintern är det ljust längre hos oss än någon annanstans. Till sjön är det en halvtimme i varje riktning, helt och hållet beroende på vart resan går. Men nu är det inte längre min egen röst utan min bror brevbärarens, som har lärt mig hur man umgås med kunder, för vi vill bli av med våra föräldrars hus så snabbt som möjligt och till varje pris.

Då kommer min bror att ge sig iväg och åka till de länder varifrån breven kommer som han delar ut till folk i deras brevlådor varje morgon. Min syster går till bagaren för alltid och jag går min väg, alla åt sitt eget håll. För att vi ska förstå placerar min bror oss med stora solglasögon i våra föräldrars bil utanför ytterdörren och låter oss åka genom landskapet, min syster i förarsätet och jag i passagerarsätet. Vi stirrar ut på landskapet genom de små fönstren och jag skulle önska att min syster aldrig mer sade ett ord och det önskar hon också.

Men när vi kom förbi våra föräldrars hus visade min syster med ett långt finger på skylten i trädgården framför huset. Vi stannade till, steg ur och gick arm i arm till dörren som min bror slet upp från insidan som om han inte gjort annat än väntat på oss hela dagen. Vattnet kokade

redan i kaffekokaren och kakburken stod öppnad på bordet. Eftersom jag stoppade ner handen för djupt slängde min bror på locket och ropade: allt är slut, nu ska vi gå husesyn! Vi gick efter honom uppför trappan och såg för första gången och med egna ögon våra föräldrars hus. Det är litet och rymligt, två rum på övervåningen, ett för barnen och ett för föräldrarna. Här sover man djupt och utan drömmar. En blick på trädgården, träden bär mycket frukt, vi beskar dem först förra året. Om man bryr sig, inte mycket, bara lite, kan man äta vid sitt eget bord från sin egen trädgård. Det är bara häcken som måste klippas då och då annars stjälar den utsikten som nästan sträcker sig ända till sjön vid vackert väder, en halvtimme i varje riktning. Golven är lika stabila som taket, inte en droppe vare sig underifrån eller³⁴ överifrån, det regnar nästan aldrig i trakten. Hur träden ändå kan växa? Det förblir en hemlighet, det tycker besökarna³⁵ om. Vid trappan ner till köket, precis bredvid bordet vid fönstret, faller solen varje timme på någon som nöjt äter³⁶ med handen om gaffeln och en bön på läpparna. Det är bara häcken som måste klippas på vissa ställen, annars blir det mörkt på morgonen och ingen vill stiga upp.

Men ännu skiner solen starkt genom fönstret, ropar jag, vattnet kokar ju i kastrullen, det är bara min bror som inte bevärdigar mig med en blick. Sedan månader tror han att jag inte framför mitt tal tillräckligt övertygande när semesterfirarna stannar till för att inspektera våra föräldrars hus. Men jag kommer att fortsätta hålla vakt vid köksdörren, [SV7]med näven om lampan och blicken på mina syskon, som delar ut bröd över disken och brev i lådorna³⁷. Och även om jag inte är modig, kommer jag inte att få en blund i ögonen förrän lockbetet har ätits upp i fällorna och jag hittar spår på de krattade gångarna.

Köket kommer att vara mörkt när semesterfirarna stiger in och förundrade böjer sig över den tomma kakburken. Ta för er bara, ropar jag, nu med befallande stämma, men glöm inte att häcken måste klippas så fort som möjligt, man ser ju inte handen framför sig. Senare kommer jag att leda dem med ficklampan till trädgårdsgrinden och dra bort solglasögonen från deras ansikten på vägen dit, så att de inte går in i staketet. Innan jag går tillbaka till huset genom trädgården, testar jag fällorna och trådarna en sista gång och sliter upp skylten ur jorden utan ånger.

Riddare och duellanter

Hjälten stiger ut ur skogen. Han bär en tung rustning. När han går klirrar den lätt i vinden. Visiret på hans hjälm är nedfällt. Han ser världen med andra ögon. När duellanterna får syn på honom skrattar de. Deras kroppar har aldrig känt tyngden av en rustning. På deras små huvuden gungar glänsande cylinderhattar ljudlöst. Deras handskbeklädda händer håller i de vackra pistolerna och vet inte var de ska göra av kulan. Och det börjar snöa. Riddaren lämnar långsamma spår efter sig i nysnön. Duellanterna vill inte missa det storslagna skådespelet och torkar bort frosten från de långa fransarna över de små ögonen. I gläntan ligger sekundanterna redan och sover³⁸ i snön. Ingenting begriper duellanterna av det de ser. Ingenting knackar på dörren till deras snäva sinne. En sniken mästareshs skapelser. Materialet som duellantaskallarnas inre skapats av är snålt tilltaget³⁹, därför missar kulan lätt sitt mål. De ytliga skottsårens hjältar. Män, vars händer bekläds av handskar. Riddarnas händer bekläds av järnsmidda nävar.

Ännu bebor jag duellanternas kärra. De kan knappast vinna mig, för jag håller dörrar och fönster väl slutna. Isrosor på fönstret. Där såg jag riddaren som lämnar kvar kvinnor i kalla borgar. Hans säng var fortfarande varm och jag hade ingen kappa. Det snöade in när jag öppnade dörren. Han klarade knappt att ta sig uppför trappan. Jag torkade bort snö från hans gångjärn och hällde upp te. När han satte sig på min stol bredvid fönstret skramlade rustningen. Stolen knakade i fogarna, den var van vid mjuka, mörkt fallande kläder och riddaren misshagade den. Jag lyfte på visiret och hällde te i öppningen. Det gjorde jag utan brådska för förgången lycka höll mig fortfarande i sitt grepp. Alltför gärna ville jag dock visa mig från min bästa sida och kastade därefter ner bitsocker och hällde sedan i gräddmjölk. Riddaren stönade.

Duellanterna har tagit mig i sin tjänst och betalar inte dåligt. Här, ställ dig här, säger de, under det här trädet, grip efter den spetsiga fjädern och stöt den genom riddarens rustning mitt i hjärtat, så många fjädrar får plats på hans hjärta, en liten, rikligt befjädrad fågel som vill fladdra. Jag känner dock till riddarens rädsla vid soluppgången, när min fars läppar lägger sig mot min mors läppar. Jag hör min mors kropp prassla tyst och hur min fars kropp tyst klirrar när han försöker närma sig min mor.

Aldrig kommer min fars kropp att nå min mors kropp, för rustningen hindrar hans väg. Det är ett ridderligt faktum som inte intresserar någon här. [SV5b]Ingen vill bli förd till medlidande på berättandets långa väg⁴⁰. Ingen vill vara en dansande björn, eller en hund, och inte heller vill man kastas ur tiden som en fisk ur vattnet. Kroken smärtar djupt bak i gommen. Jag kom till världen i rustning och känner inte ens till tillståndet av tyngdlöshet simmande i livmodern.

Så kan det inte vara, utropade riddaren, tillhör verkligen kärnan, och stolen som knarrar under mig, och isrosorna på fönstret som milt döljer landskapet inifrån, och det heta teet som du hållt i mitt gap, dig?⁴¹ Jag ville svara, men jag avbröt mig själv eftersom jag förstod att han inte kände till skillnaden mellan att äga och förvalta. Jag skrattade bara tyst och fjädrarna på min klänning svajade upp och ner på min höft eftersom jag skrattade eller eftersom dörren inte riktigt stängdes som jag ville och en vind blåste.

Då vaknar sekundanterna och springer upp på de långa ryttarbenen. Snön faller i större flingor. De torkar ögonbrynen och ställer upp. Ingenting hörs förutom deras pipande andhämtning och vinandet av kulor, långsamt sjunker duellanternas armar ner längs sidorna på deras höga, svarta kroppar. I fjärran hör man dem skratta. En cylinderhatt förs med vinden i snön. Sedan blir det stilla. Sekundanterna öppnar små, platta flaskor och sätter dem till varandras munnar. Jag tar av hjälmen från riddarhuvudet. Hans panna är täckt av svett.

Det som inte finns

Nej då, utropade jag, då en man som dittills tigande bläddrat i tidningar plötsligt böjde sig fram emot mig och såg mig provande i ögonen, jag är verkligen inte olycklig. Vi hade precis lämnat bergen bakom oss och i fjärran syntes den första, smala strimman av ett hav.

Då så, sade han, då pratar vi inte om oss utan om himlen. Man bör titta uppåt när det blir trångt nertill mellan benen. Ja, sade jag, himlavalvet⁴² är en ljuv tröst. Hur vet du⁴³ det, frågade han häpet, har du läst det? Nej, sade jag, jag läser nästan aldrig. Jag såg det med egna ögon och smärtande nacke en gång när jag blev tvingad att beundra stjärnorna. Men det som inte finns nertill kan inte finnas upptill. Visserligen plockar jag upp en och annan bok då och då, men så fort jag lägger mig på soffan med den somnar jag och boken ramlar ur mina händer. Uppifrån och ner. Du skulle kunna sitta upp och läsa, flikade han in, i samma soffa eller vid ett bord eller på en bänk i en park. I det fria, sade jag, kan jag inte göra någonting. Luften gör mig slö och jag hinner knappt sätta mig på en bänk innan hundarna kommer som om jag hade korv i handväskan. Då blev han allvarlig, tog min hand och sade, ja, så formar man inga tankar.

Utanför fönstret närmade sig havet, man kunde se vita gäss på vågorna. Prata för guds skull inte om havet, sade jag. Hur kan du tro något sådant, utropade han kränkt, jag står överhuvudtaget inte ut med havet.

Det var mycket hett i kupén men han gjorde ingen ansats att öppna fönstret. Istället fortsatte han att hålla min fuktiga hand i sin torra. Tidningarna hade ramlat ner mellan oss på golvet. Utanför fönstret kunde man se de första stränderna. Familjer i färgglada kläder med hattar på huvudet, kvinnor med korgar och män med parasoll och ihoprullade filter under armen, barn som drack ur aluminiumburkar med långa sugrör och samlade stenar längs vägen som de kastade på varandra. Men hurdan, undrade jag, är vintern i det här området? Ja precis, sade han och släppte plötsligt min hand, det finns ingen vinter att tala om. Man ligger på samma filter, under samma sol på stranden, barnen slutar växa ett tag, det är allt. Sedan bet han sig missmodigt i läppen och blev tyst. Först när solen började gå ner ville han med ens prata om det vackra. Jag var snabbare och lade handen över hans mun och lät den vara kvar där tills tåget stannade.

På perrongen stod barn och belyste våra ben underifrån med blåa lanternor. Han tog mig genast under armen och utan väska drog han mig med vaggande steg längs perrongkanten ner till strandpromenaden.[SV9b]Bakom oss i mörkret fnissade barnen⁴⁴. Även jag började skratta tyst, men han lade varnande handen på min höft. Bänkarna på promenaden var tomma. Inte en hund så lång ögat kunde nå. I fjärran såg man den svarta strimma av ett hav mot himlen. Ännu medan vi gick sköt han sin hand uppåt från höften mot min nacke. När vi till slut satte oss på en bänk försökte han böja min nacke bakåt under himlavalvet med all sin kraft. Men då kunde jag inte längre hålla mig för skratt, så att han inte kunde gripa tag i någonting, inte nacken, inte läpparna och inte en tanke, eftersom ingenting kan bli till nertill som inte finns upptill.

Bilaga 2

Löpande kommentarer till översättningen

(efter löpande numrering i den översatta texten)

1. [...] *gleich neben dem See unter schattigen Bäumen in unserem Stadtpark*: Meningen innehåller tre rumsadverbial: "i vår stadspark", "under skuggande träd" och "precis bredvid sjön". På tyska står dessa adverbial i ordningen "precis bredvid sjön under skuggande träd i vår stadspark". På svenska däremot är denna ordning inte att föredra eftersom svenskan gärna börjar med det mest allmänna, i det här fallet "i vår stadspark", för att sedan avgränsa till en mer specifik plats, "under skuggande träd precis bredvid sjön": "i vår stadspark, underskuggande träd precis bredvid sjön".

2. [...] *wissen wir nicht, sie öffnen keine Bücher [...]*: Hoppes meningar består ofta av flera satsradningar på varandra, något som i vissa fall går att överföra till svenskan, men i andra fall blir alltför påfrestande för en svensk att läsa och därför har jag i det här fallet valt att sätta punkt efter "[...] vet vi inte" och låta "De öppnar inga böcker [...]" inleda en ny mening.

3. [...] *das Waschen [...]*: I källtexten beskrivs frisörens arbetsuppgifter i substantiv, d.v.s. "tvättandet, klippandet" o.s.v. På svenska är denna form av substantiv, formade av verbets presens particip, inte lika vanlig som på tyska och jag har därför valt att översätta samtliga arbetsuppgifter med en verbfras istället för ett substantiv, d.v.s. "att tvätta, att klippa" o.s.v., eftersom det är ett vanligare uttryckssätt på svenska.

4. [...] *als hätten wir noch immer den Trick nicht begriffen, wie alles nachwächst*: Den här metaforen har jag valt att direktöversätta eftersom konnotationen till frisörens yrke och klippandet av hår förstås lika väl i både käll- och målspråket. Det är en nyskapande metafor som inte existerar tidigare i något av språken och detta är ännu en anledning att ligga nära originalet: "som om vi fortfarande inte förstått knepet med hur allt växer ut igen".

5. [...] *bis sie keine Falte mehr zeigten [...]*: I den här meningen har jag valt att göra om den tyska konstruktionen "[...] tills de inte längre visade en skrynkla [...]" där skjortorna är subjekt, till en mening med ett något annorlunda perspektiv: "[...] tills man inte längre kunde se en skrynkla". Eftersom inanimata objekt sällan står som subjekt till ett verb som normalt kräver ett animat subjekt har jag förändrat subjektet och gjort skjortorna till ett mer passivt objekt.

6. *Am Saum*: Novellens titel "Am Saum" har tre betydelser: "På kanten", "På randen" eller "På (klännings-, kjol)fållen. Betydelserna "På randen" och "På (klännings-, kjol)fållen" är båda relevanta för översättning med tanke på novellens innehåll. "På randen" betecknar pappans gradvisa förvandling till hare och den (skogs)rand hans tillstånd placerar honom i. "På (klännings-, kjol)fållen symboliserar pappans oförmåga att nå sin hustru, förmodligen både känslomässigt och (framförallt) sexuellt. Jag har valt översättningen "På randen" eftersom detta uttryck mer symboliserar såväl pappans tillstånd som hans längtan efter hustruns intimitet.

7. [...] *unser Vater* [...]: I källtexten används ordet "Vater" och "Mutter" som benämning på huvudpersonernas föräldrar. Den direkta översättningen på dessa till svenska är "far" och "mor". "Far" och "mor" används dock inte i lika stor utsträckning av svenska barn som "Vater" och "Mutter" används av tyska barn. En mer idiomatisk översättning vore därför "pappa" och "mamma", som är de vanligaste tilltalen idag. Jag har trots det valt att översätta "Vater" och "Mutter" med "far" och "mor", både i det här fallet och konsekvent i samtliga noveller där en faders- eller modersgestalt förekommer, eftersom föräldrarna ofta framställs som mycket auktoritära och svåra att nå. Detta markeras på så sätt i översättningen genom användningen av de mer respektfulla "far" och "mor" som också ligger på en högre stilnivå.

8. [...] *hebt sie warnend den Finger an die Lippen*: I det tyska uttrycket används här "finger" i bestämd form "[...] höjer hon varnande *finger* till läpparna". På svenska blir den bestämda formen dock något missvisande och läsaren kan förledas att tro att mamman inte har mer än ett finger. Därför har jag valt att byta ut den bestämda formen och översätta "finger" till obestämd form: "[...] höjer hon varnande *ett finger* till läpparna".

9. *Weit öffnen sich die Türen unseres kleinen Hauses*: Liksom i kommentar 5 har den tyska meningen här ett inanimat objekt som subjekt till ett animat verb. För att trots allt behålla perspektivet med "dörrarna" som subjekt har jag här valt att göra om meningen till en passiv-konstruktion. "Dörrarna" står därmed kvar som subjekt, men nu i en, för svenskan, neutral ordföljd. På tyska inleds meningen med "weit" – "på vid gavel", men på svenska har jag valt att inte behålla denna markerade ordföljd för att meningen inte ska bli för vänstertung: "Dörrarna till vårt lilla hus kan öppnas på vid gavel".

10. [...] *mit den Büchern der letzten dreißig Generationen über den Feldhasen*: I källtexten används här en genitivkonstruktion. På tyska är den här sortens konstruktion vanlig och ställer inte till några problem för läsaren. På svenska blir den däremot svår och tung och jag har därför valt att göra om genitiven till en relativbisats: "[...] med alla böcker om fältharen som skrivits de senaste trettio generationerna".

11. *Ganz sehen wir ihn nie* [...]: Det här är ett exempel på Hoppes lek med orden. "Honom" kan syfta tillbaka på såväl fadern som på haren och som läsare kan man inte vara helt säker på vilken av de båda det är som barnen inte ser. Detta är ett sätt att visa hur fadern långsamt förvandlas till den hare han skriver om liksom barnen kan läsaren inte längre urskilja vem som är vem: "Vi ser honom aldrig helt och hållet [...]"

12. [...] *während unsere Mutter an der Nähmaschine singend das Kleid säumt*: Här har jag valt att lägga till uttrycket "sitter och" eftersom det på svenska saknas ett element vid en direktöversättning av den tyska meningen: "[...] medan vår mor vid symaskinen sjungande syr på klänningen[...]". I svenskan är det vanligt med uttryck som visar i vilken ställning en handling utförs, t.ex. "står och väntar", "sitter och läser" eller "ligger och sover". Genom detta tillägg blir meningen mer idiomatisk och lättläst på svenska: "[...] medan vår mor *sitter* vid symaskinen *och* sjungande syr på klänningen [...]".

13. [...] *ein Kleiner und eine noch Kleinere* [...]: Dessa två pysslingar får i novellen symbolisera männens och kvinnornas längtan efter svunna tider och en förlorad barndom som aldrig kommer åter. Det är därför viktigt att återge deras könstillhörighet, vilket är möjligt på tyska.

På svenska är dock en direktöversättning omöjlig eftersom genus då uteblir: "en liten och en ännu mindre". En omkonstruktion måste därför göras genom att använda substantiven "den lille" och "den lilla". För att det ska framgå att den kvinnliga pysslingen är mindre än den manlige har jag även gjort tillägget "den *mycket* lilla". På detta sätt förbyts visserligen också källtextens obestämda form till bestämd form, men det är en nödvändig ändring för att genus ska framgå: "[...] den lille och den mycket lilla [...]".

14. *Schnee lag auf [...]*: I källtexten inleds meningen här med "Snö låg på [...]". För att meningen ska bli mer läsarvänlig på svenska har jag valt att här göra en topikalisering och inleda med det expletiva subjektet "det": "Det låg snö på [...]".

15. *[...] überschlugen sich ihre Zungen [...]*: I det här uttrycket har Hoppe skapat en egen metafor genom att utgå från den redan befintliga metaforen "die Stimmen unterschlagen sich" – "prata i munnen på varandra". Den nya metaforen "die Zungen überschlagen sich" är svårförstådd även på tyska och jag har därför valt att ligga relativt nära källtexten och skapa en ny svensk metafor på samma sätt som Hoppe har gjort. Detta har resulterat i uttrycket "prata i tungor på varandra" som, liksom originalet, inte är helt förståeligt för läsaren, men ändå går att koppla ihop med ordstaven "prata i mun på varandra" och "tala i tungor".

16. *Der Portier blieb, den Handfeger in der Hand, auf der Schwelle stehen [...] der noch Kleinere eine Gabel vor den Mund schob, die vorne besteckt war mit glasigen Erbsen*: Den här meningen innehåller två fall av förändring i informationsstrukturen. För det första har "på tröskeln" och "med sopborsten i handen" bytt position med varandra. Detta beror på att rumsadverbial ("på tröskeln") naturliga placering är före sättsadverbial ("med sopborsten i handen") på svenska och jag har därför valt att hålla mig till denna regel. Det andra fallet av informationsstrukturförändring gäller "[...] den mycket lilla sköt en gaffel full med klargröna ärtor mot munnen". I källtexten har frasen "full med klargröna ärtor" rollen som relativbisats och innehar därför en slutposition. Eftersom relativpronomenet har en placering långt ifrån "en gaffel" som det syftar tillbaka på är denna konstruktion inte att föredra på svenska. Jag har därför valt att omvandla relativbisatsen till en nominalfras och placera den som bestämning efter det substantiv det beskriver nämligen "en gaffel": "Portieren blev stående på tröskeln med sopborsten i handen [...] och den mycket lilla sköt en gaffel full med klargröna ärtor mot munnen".

17. *Nur den Portier [...]*: I källtexten inleds meningen med "Bara portiern [...]" vilket gör att denna satsdel blir betonad. "Portiern" är i det här fallet ny information och utgör således meningens rema. För att behålla den markerade positionen även på svenska har jag valt att göra en utbrytning: "Det var bara portiern som [...]".

18. *Der Kopf zu schwer, die Hände zu Groß, die Beine zu kurz [...]*: Som tidigare konstaterat använder sig Hoppe gärna av satsradning och uppräkningsar som ger långa meningar. Jag har så långt det varit möjligt försökt att behålla denna stil, men i den här meningen har jag varit tvungen att lägga till konjunktionen "och" i uppräkningsar över huvudpersonens tillkortakommanden. I källtexten sker uppräkningsar utan konjunktion, men jag har ansett det nödvändigt att här gå ifrån källtextens struktur och göra detta tillägg för att underlätta för läsaren.

19. [...] *die ich mit den Lippen aus der Luft auffing*: I källtexten används "läppar" för att beskriva hur huvudpersonen fångar brödsmulor i luften. På svenska kollokerar dock "munnen" bättre med att fånga något i luften än "läppar" och jag har därför valt att översätta uttrycket med "som jag fångade i luften med munnen".

20. *Er hatte eine schöne und starke Stimme [...]*: I det här fallet har jag valt att inte göra en direktöversättning ("han hade en stark och vacker röst"), vilket vore möjligt, utan istället göra en omskrivning med "röst" som subjekt: "Hans röst var stark och vacker [...]". Med "röst" som subjekt blir meningen lättare att följa eftersom det blir ett led mindre i meningen.

21. [...] *an der Kette seiner einbeinigen Abenteuer*: Jag har valt att här byta ut nominalfrasen "an der Kette" till ett participuttryck "kedjad vid". Betydelsen blir densamma, men på svenska visar participuttrycket tydligare på att huvudpersonen inte har något annat val än att följa med sin pappa eftersom han är kedjad vid honom än nominalfrasen "vid kedjan av" gör på svenska.

22. [...] *und mir Mohrrüben über die Nase gehängt, nach denen ich gesprungen bin [...]*: På tyska böjs relativa pronomen efter genus och numerus, därför är det lättare att utläsa vilket korrelat det syftar tillbaka på i meningen än på svenska där relativa pronomen inte böjs på samma sätt. I den här meningen syftar "nach denen" tydligt tillbaka på "Mohrrüben" som är den tyska meningens enda feminina substantiv i plural. På svenska däremot framgår inte denna koppling lika tydligt och "morötter" måste därför flyttas fram i meningen så att det står i anslutning till det relativa pronomenet: "[...] och ovanför min näsa har han hängt morötter, som jag har hoppat efter [...]". Meningen blir därmed något tyngre på svenska, men förändringen är trots det nödvändig för att syftningen inte ska bli tvetydig.

23. *Der Kopf rollte mir von den Schultern und der Stein vom Herzen [...]*: I källtexten förekommer verbet "rollte" bara en gång eftersom en upprepning inte behövs vid två samordnade satser med samma predikat. I översättningen har jag dock valt att upprepa predikatet även i sats två för att göra en enklare och tydligare sats för läsaren: "Huvudet rullade från mina axlar och stenen rullade från hjärtat [...]"

24. [...] *herausfordernd [...]*: I källtexten intar "herausfordernd" ingen markerad placering. I min översättning har jag dock varit tvungen att bryta ut det och placera det i en mer markerad position eftersom meningen innehåller ett stort antal adverbial och en neutral placering av "herausfordernd" blir därför omöjlig: "[...] stannar de till ett ögonblick i mitten av köket, provocerande, som om en belöning väntade dem".

25. *Vor dem ersten Hahnenschrei [...]*: Här har jag valt att byta ut källtextens nominalfras mot en verbfras eftersom "Hahnenschrei" – "tuppens galande" sällan används på svenska. "Innan tuppen gol" är en vanligare konstruktion och blir, liksom "vor dem ersten Hahnenschrei" på tyska, ett neutralare uttryck.

26. [...] *ein Hemd, ein Hut, eine Schürze [...]*: Källspråket är här ganska avskalat och den enda information läsaren får är att huvudpersonen kliver på bussen "en skjorta, en hatt, ett förkläde". Jag har valt att göra uttrycket mer explicit och lägga till att huvudpersonen är

"iklädd skjorta, hatt och förkläde" för att underlätta för läsaren att förstå var dessa klädesplagg kommer in i bilden och varför de nämns.

27. [...] *das kratzende Geräusch von Löffeln beim Essen*: I tyskan är nominalfraser vanligt förekommande, men på svenska motsvaras de oftast av en verbfras. I det här fallet har jag gjort en omkonstruktion av den långa nominalfrasen och bytt ut den till en verbfras: "[...] att höra skeden skrapa när vi åt".

28. [...] *auf der Schwelle*: På tyska ställer man ett par nyputsade skor, som är redo att användas, på *tröskeln* inför kommande dag då man ska använda dem. På svenska ställer man dem snarare i *hallen* och jag har därför bytt ut källtextens "tröskel" mot "hallen" i det här fallet.

29. [...] *das nächste Museum für Arbeit und Unglück* [...]: Det är oklart om detta verkligen är ett riktigt museum eller en metafor för något annat (t.ex. en kyrka med gravstenarna som "utställningsföremål" där man kan se vad de avlidna haft för arbeten och vilka olyckor de råkat ut för). Med tanke på Hoppes stil och omfattande användning av metaforer och ordlekar är det dock mycket troligt att det handlar om just en metafor. Eftersom detta inte är en metafor som existerar sedan innan utan en av Hoppe nyskapad sådan har jag valt att ligga nära källtexten och göra en direktöversättning: "närmsta Museum för Arbeta och Olycka". Denna metafor blir lika (svår)förståelig för såväl källspråks- som målspråksläsaren och istället för att explicitgöra den (och kanske gå miste om viktiga konnotationer som försvinner vid ett explicitgörande) har jag valt att hålla mig till Hoppes stil och behålla den något svårförståeliga i metaforen.

30. *Ich sollte Wächter werden* [...]: "Wächter" kan översättas till svenska med såväl "väktare" som "vakt". Det handlar dock om två olika yrken och det är viktigt att välja rätt för att få med de konnotationer som finns i källtexten. Just den här novellen har många inslag av metaforer och uttryck som ger konnotationer till kristendomen, t.ex. "Museum för Arbeta och Olycka" eller frasen "varför, käre far, har du övergivit oss [...]". Därför är det lämpligt att här översätta "Wächter" med "väktare" eftersom det ger fler konnotationer till himlens väktare än vad "vakt" gör.

31. [...] *warf er nicht einmal einen Blick in das Gesicht meines Vaters, sondern [...] ließ meinen Vater [...] passieren*: I källtexten förekommer här en upprepning av "mein Vater" två gånger inom samma mening. Jag har valt att inte översätta "in das Gesicht" eftersom man snarare kastar en blick på *någon* än på någons *ansikte* på svenska. Detta gör en upprepning av "min far" överflödigt eftersom det förekommer som ackusativobjekt båda gångerna och jag har därför översatt fall nummer två med ett pronomen: "[...] kastade inte ens en blick på *min far* utan [...] lät *honom* passera [...]".

32. [...] *und nachts, Taschenlampen in den Fäusten, unser Haus umschleichen* [...]: I den här meningen har det varit nödvändigt att göra stora förändringar i informationsstrukturen vid översättning till svenska. En direktöversättning skulle inte bli begriplig: "[...] och på nätterna, ficklampor i nävarna, smyga runt vårt hus [...]". På grund av meningens konstruktion är det nödvändigt att lägga till ett "utan" i början av satsen för att den ska vara koherent med meningens föregående sats. På grund av detta måste tidsadverbialet "på nätterna" flyttas till

en slutposition i satsen. Eftersom svenskan är ett SVO-språk måste också det finita verbet flyttas fram och därmed byta plats med nominalfrasen "Taschenlampe in den Fäusten" så att satsen på svenska lyder: "[...] utan smugit runt huset med ficklampor i nävarna på nätterna [...].

33. [...] *rühre ich mich erst von der Stelle, wenn der Zeitungsjunge kommt*: En direktöversättning av den här meningen lyder: "[...] rör jag mig från platsen först när tidningsbudet kommer". Man talar emellertid sällan om att "röra sig från en plats först när" på svenska, men det finns ett mer idiomatiskt uttryck med samma betydelse: "inte röra sig ur fläcken förrän". Jag har därför valt att göra denna mer idiomatiska översättning: "[...] rör jag mig inte ur fläcken förrän tidningsbudet kommer".

34. [...] *kein Tropfen von unten und oben [...]*: I källtexten binds "von unten" och "oben" samman med konjunktionen "och". Hela satsen motsvaras i en direktöversättning på svenska av: "[...] ingen droppe underifrån och överifrån [...]". På svenska är det dock lämpligare att göra en sammanbindning med det negerande uttrycket "vare sig ... eller". Min översättning lyder därför: "[...] inte en droppe vare sig underifrån eller överifrån".

35. [...] *das lieben die Leute*: Här har jag valt att översätta "die Leute" med "besökarna", en översättning som är mindre i betydelseomfång än originalet. "Die Leute" översätts helst med "folk/et", vilket passar bra i de flest sammanhang även på svenska. Dock får "folk" i det här sammanhanget ett något lägre stilvärde än texten i övrigt och nästan en nedlåtande konnotation. Eftersom "die Leute" här syftar på just besökarna till huset har jag valt att vara något mer explicit än originalet för att behålla en jämn stilnivå.

36. [...] *einen fröhlichen Esser [...]*: Substantivet "Esser" saknar motsvarighet i svenskan annat än i sammansättningar som t.ex. "storätare". Vid översättning finns här två alternativ, antingen måste en synonym till ordet i samma ordklass hittas eller en omskrivning göras. Jag har i det här fallet valt att göra en omskrivning eftersom nära synonymer som t.ex. "gourmand", "gourmet" eller "storätare" även inbegriper konnotationer som varken finns i källtexten eller passar in i novellen. Den omskrivning jag har gjort ser ut på följande vis: "[...] någon som nöjt äter [...].

37. [...] *die Brote über Tresen und Briefe in Kästen schieben*: Detta är ett så kallat zeugma, där två uttryck binds samman med hjälp av deras gemensamma verb, något som egentligen inte är möjligt eftersom de uttrycker alltför olika saker. Detta är återigen ett inslag av Hoppes ordlekar och jag har därför valt att göra en översättning som behåller zeugmat och ordleken: "[...] som delar ut bröd över disken och brev i lådorna".

38. *Auf der Lichtung liegen schlafend schon [...]*: I en direktöversättning skulle verbfrasen här bli "ligger sovandes". På svenska är det dock vanligare att i sådana här fall beskriva handlingen med två verb, sammanbundna med konjunktionen "och" (jfr kommentar 12) och jag har därför bytt ut tyskans particip mot en sådan konstruktion: "I gläntan ligger [...] redan och sover [...]"

39. *Knapp ist der Stoff bemessen [...]*: I källtexten inleds meningen med "snålt tilltaget" vilket har fått en slutposition i översättningen. Detta innebär att ordföljden blir neutralare på

målspråket än på källspråket, där den initiala positionen betonar "snålt tilltaget", men en ändring i informationsstrukturen är trots detta nödvändig för att målspråkets mening inte ska bli alltför vänstertung.

40. *Niemand möchte an der langen Kette der Erzählung zum Mitleid geführt werden*: Detta är en metafor vars bildspråk har krävt en viss förändring vid överföringen till målspråket. På källspråket används metaforen "kedja", vilket naturligtvis skulle vara möjligt även på svenska, men eftersom det handlar om att bli förd någonstans passar här metaforen "väg" bättre på svenska: "Ingen vill bli förd till medlidande på berättandets långa väg".

41. *Das, rief der Ritter, kann so nicht sein, gehören dir doch [...]*: I en replik med anföringsverb är det viktigt att bryta meningen på lämpligt ställe för införing av anförings verbet så att inte meningen bryts mitt i en sammanhängande sats. I den här repliken har jag varit nödgad att flytta fram vissa delar av repliken för att sammanhängande satser inte ska delas och placeras alltför långt ifrån varandra. Pronomenet "dir" har också bytt position och intagit en slutposition på svenska och därmed placerats långt ifrån det verb det tillhör. Detta är dock nödvändigt för att meningen ska bli grammatiskt korrekt. Jag har dessutom ansett det nödvändigt att avsluta meningen med frågetecken istället för originalets punkt för att tydligare markera att det handlar om en fråga och inte ett påstående: "Så kan det inte vara, utropade riddaren, tillhör verkligen [...] dig?"

42. *[...] das Gewölbe ist eine süßer Trost*: I källtexten pratar huvudpersonen här om "valvet" som en ljuv tröst och det framgår att det är *himlavalvet* hon pratar om. På målspråket framgår det däremot inte lika tydligt att "valvet" skulle vara just "himlavalvet" och jag har därför explicitgjort detta genom att översätta "das Gewölbe" med just "himlavalvet".

43. *Woher wissen Sie das [...]*: På tyska bör man nia vuxna personer som man inte känner, men på svenska tilltalas endast kungafamiljen med "Ni". Jag har därför gjort en pragmatisk förändring och låtit personerna i novellen tilltala varandra med "du" eftersom det är naturligare för en svensk.

44. *Hinter uns kicherten im Dunkel die Kinder*: I den här meningen har det varit nödvändigt att ändra på informationsstrukturen för att få en grammatiskt korrekt mening på svenska. Tyskan har en friare placering av adverbial än svenskan och på grund av svenskans restriktioner kan informationsstrukturen inte bevaras. De båda rumsadverbialen "bakom oss" och "i mörkret" måste placeras nära varandra på svenska och samma sak gäller för det finita verbet "fnissade" och subjektet "barnen": "Bakom oss i mörkret fnissade barnen".